№ 28 ԿԻՐԱԿԻ ՓԵՏՐՎԱՐԻ 20

1905

ԵՐԵՍՈՒՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԿԻՐԱԿԻ ՓԵՏՐՎԱՐԻ 20 № 28

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, редакція «Мшакъ».
Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆոն № 253.

Թիֆլիսի միջնակարգ դպրոցների հայ ուսուցչութիւնը խնդրում է ռուս և վրացի ընկերներին և հասարակութեանը շնորհ բերել Քաշվէթի եկեղեցին, Գոլովինեան պրօսպեկտի մօտ, ներկայ լինելու

ԲԱԳՈՒԻ ԱՂԷՏԻՆ ԶՈՀ ԳՆԱՑԱԾ

ուղղափառ հանգուցեալների համար հոգեհանգստին, որ կը կատարվի այսօր, կիրակի, փետրվարի 20-ին ցերեկվայ ժամի 1-ին։

Թիֆլիսի Ներսիսեան դպրոցի [illegible] 12-ին Վանքի մայր եկեղեցում նշանակված է հոգեհանգիստ Բագւի [illegible] փետրվարի 6—9-ին անդի ունեցած [illegible] զոհ գնացած [illegible] տարժամատար

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԹԱԹՈՍԵԱՆԻ

և այլ՝ նոյն ժամանակ սպանվածների յիշատակին։ 1—2

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Բարձրագոյն ռեսկրիպտ. Քաղաքական տեսութիւն. Վերջին տեղեկութիւններ.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ Պաշտօնական տեղեկութիւն Գուրիայի դէպքերի մասին. Մամուլ Բագուի կոտորածը. Բագուի կոտորածի հայ զոհերի ցուցակը. Բագւում փչացած տների և խանութների ցուցակը. Կատարվեց. Թատրոն և երաժշտութիւն. Նամակ Շուլավէրից. Նամակ Շուշուց. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ։

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ՌԵՍԿՐԻՊՏ

—

«Մշակի» ընթերցողները կը կարդան ներկայ համարում Թագաւոր Կայսրի Բարձրագոյն ռեսկրիպտը ներքին գործերի մինիստրի անունով։

Ռեսկրիպտի մէջ Թագաւոր Կայսրը յայտնում է, որ Նրա հոգեկան ցանկութեանը լիովին համապատասխան է կառավարութեան և հասարակական հասունոյժերի միատեղ գործակցութիւնը՝ իրագործելու համար։ Նրա նախամտածութիւնները ժողովրդի օգտին։

«Ներկայումս, ասված է ռեսկրիպտի մէջ, ձեռնարկելով այս բարենորոգումը հաւատացած եմ, որ տեղական պահանջների գիտակցութիւնը, կեանքի փորձառութիւնը, և լաւագոյն ընտրեալ մարդկանց խելացի անկեղծ խօսքը կապահովեն օրէնսդրական գործերի արդասաւորութիւնը ժողովրդի իսկական օգտի համար։

Կայսերական այս ռեսկրիպտի ցուցումները իրագործելու համար ներքին գործերի մինիստրի նախագահութեամբ կը կազմվի յատուկ խորհրդակցութիւն, որ կը քննէ Կայսերական կամքի իրագործութեան միջոցները։

Փետրվարի 18-ին ներկայ ռեսկրիպտը սկիզբ է դնում բարենորոգումների, որոնց անհրաժեշտութիւնը ճանաչվել է իբրև պետական կանոնաւոր զարգացման խելացի պահանջ։

Այժմ մնում է, որ Բարձրագոյն հաստատված խորհրդակցութիւնը կարողանայ շուտով կազմակերպվել և ընթացք տալ նրա առաջ դրված մեծ գործին։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

—

Քաղաքական մամուլը ուշի ուշով հետեւում է Հեռաւոր Արեւելքում կատարվող դէպքերին, համարելով, որ նրանք ստացել են նորից շատ լուրջ բնաւորութիւն։

Հեռագրական գործակալութեան հեռագիրները ցոյց են տալիս, որ եապօնացիները մի անգամից սկսել են արշաւանք թէ արեւմտեան, կենտրօնական և թէ արեւելեան մասերում։ Արեւմուտքում նրանք կարողացել են մի քանի տասնեակ հազար զօրք տեղափոխել դէպի Սինմինտինի շրջակայքը։ Արեւելքում նրանք առաջ են շարժվել մօտ 20—22 մղոն։ Եւ միայն արգելքի են հանդիպել կենտրօնում, ուր ռուսական զօրքերը պահպանել են իրանց նախկին դիրքերը։

Լուրեր էին տարածվել, որ իբր թէ Տելինի մօտերքում խանգարված է ռուսական երկաթուղու գիծը։ Խարբինից ստացված հեռագիրը ցոյց է տալիս, որ Տելինի մօտ գիծը անվնաս է մինչև այժմ։ Վնասված է երկաթուղու գծի այն մասը, որ մօտ է Մուկդէնին։

Հեռագիրներից պարզ երեւում է, որ կարող են շուտով տեղի ունենալ մեծ ընդհարումներ և ճակատամարտեր։ Առայժմ զօրագնդերը ամեն ջանք են գործ դնում գրաւելու այնպիսի դիրքեր, որոնք ապահովէին զօրքերին ծանր դիմադրութեան պատահելու և հակայարձակման ենթարկվելուց յետոյ։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Բաթումից տեղեկութիւններ էին ստացվել, որ իբր թէ այնտեղ եւս նկատվել են յուզմունքներ հայերի և թուրքերի մէջ։ Տեղական քրիստոնեայ և մահմեդական հոգեւորականութիւնը ջանքեր է գործ դնում առաջն առնել ամեն տեսակ կասկածների և թիւրիմացութիւնների։ Փետրվարի 18-ին, ուրբաթ, մահմեդականների տօնի օրը, մահմետականների մզկիթում կատարվեց մի հանդիսաւոր հոգեհանգիստ, որի ժամանակ խօսեցին նախ մահմեդականների հոգեւոր հայրը, յետոյ մասնաւոր անձեր թէ քրիստոնեայ և թէ մահմեդական՝ ռուս, հայ, վրացի և թուրք։

Մտքերը խաղաղացնելու նպատակով Վեհափառ Կաթողիկոսը կարգադրեց, որ Թիֆլիսի թեմի առաջնորդ Գարեգին եպիսկոպոս Սաթունեան ուղեւորվի Բաթում և այնտեղ իր կողմից նպաստէ հաշտութեան և խաղաղութեան գործին։ Նպաստամատոյց մասնաժողովի անդամ և մեր աշխատակից Հ. Առաքելեան, որ նոյնպէս գնացել է Բաթում, հեռագրում է մեզ հետեւեալը։

«Հասանք այսօր, փետրվարի 19-ին Բաթում։ Այստեղ հանգստութիւն է տիրում։ Հայ ինտելիգենցիայի և աչքի ընկնող մահմեդականների փոխադարձ ջանքերով յուզմունքը վերացել է։

Վաղը, կիրակի, փետրվարի 20-ին, այստեղի հայոց եկեղեցում կըկատարվի հանդիսաւոր հոգեհանգիստ Բագուի աղէտի ժամանակ եղած զոհերի համար»։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ ԳՈՒՐԻԱՅԻ ԴԷՊՔԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

—

Վերջին 3 տարիների ընթացքում Գուրիայի մէջ (Քութայիս նահանգ, Օզուրգէթի գաւառ) և նրա դրացի տեղերում նախ ծագեց հողային շարժում գիւղացիների մէջ հողատէրերի դէմ, իսկ յետոյ ակներև հակակառավարչական խլրտում, մի ամբողջ շարք քաղաքական սպանութիւններով և սպանութեան փորձերով կառավարչական, հասարակական պաշտօնատար և հոգեւորական անձերի դէմ, նոյնպէս և աւազակային յարձակումներով, հրձգութիւններով և այլն։ Կովկասի գլխաւոր վարչութեան ձեռնարկած միջոցները խաղաղութիւնը վերականգնելու ազգաբնակութեան մէջ՝ չըհասցրին ցանկալի հետեւանքի։ Զարամիտ պրոպագանդը չէր դադարում և այժմ դառել է արդէն ակներև ապստամբութիւն օրինական կարգի դէմ։

Այդ պատճառով Կովկասի գլխաւոր վարչութիւնը ստիպված էր դիմել արտակարգ միջոցների պետական կարգը և հասարակական հանգստութիւնը վերահաստատելու համար. Կովկասի կառավարչապետի № 15 հրամանով փետրվարի 18-ից՝ Քութայիսի նահանգի Օզուրգէթի գաւառի և Բաթումի շրջանի Կինտրիշեան գաւառակը հանված են Քութայիսի և Բաթումի զինուորական նահանգապետների վարչութիւնից և ենթարկված են քաղաքացիական տեսակէտից, մինչև այդ վայրերում լիակատար կարգ վերահաստատելը, Կովկասեան զինուորական շրջանի զօրքերում ծառայող գեներալ-մայոր Ալիխանովին, որի հրամանատարութեան տակ դրված է մի յատուկ զօրամաս։ Սակայն Կովկասի կառավարչապետի պաշտօնակատարը հնարաւոր համարեց դիմել վերջին միջոցին—համոզել և հասկացնել ազգաբնակութեանը յատկապէս ուղարկված անձի միջոցով ենթարկվել հաստատված իշխանութիւններին և հպատակվել օրէնքին։ Այդ նպատակով գեներալ լէյտէնանտ Մալաման Օզուրգէթի գաւառն է ուղարկել կառավարչապետի խորհրդի անդամ գաղտնի խորհրդական Սուլթան-Կրիմ-Գիրէյին, որին յանձնված է շրջել Գուրիայի բոլոր գիւղական համայնքները, ծանօթանալ ազգաբնակութեան կարիքների հետ, պարզել նրա դժգոհութեան պատճառները և յայտարարել, որ բոլոր օրինական և արդարացի խնդիրները, եթէ նրանք կառավարչապետի իշխանութիւնից դուրս չեն, անյապաղ բաւարարութիւն կըստանան, իսկ տեղական իշխանութեան իրաւունքից դուրս հարցերի մասին եղած միջնորդութիւնների մասին անյապաղ կըհասցնվեն Թագաւոր Կայսրին իգիտութիւն։ (Кавказъ)

ՄԱՄՈՒԼ

—

Բագուի մարտիրոսագրութիւնը հետզհետէ շօշափելի փաստերով լուսաբանվող երեւոյթ է դառնում։ Օրերով մենք լսում էինք հառաչանքներ, լաց ու կոծ միայն. այժմ կամաց կամաց երեւան են գալիս և թւանշաններ, որոնք միայն կարող են ներկայացնել աղէտի իսկական չափերը։ Ճիշտ է, մենք դեռ չը գիտենք կոտորվածների, փչացածների թիւը, բայց արդէն բաւականաչափ դրական փաստեր ունենք ձեռքի տակ՝ աղէտի գոնէ մի հանգամանքը պարզելու համար։ Ժողովրդական բոլոր դժբախտութիւնների ժամանակ, ինչպէս յայտնի է, ամենամեծ զոհեր տուողը աղքատ դասակարգն է լինում։ Այս իրողութիւնը անփոփոխ մնաց և Բագուի կոտորածների ժամանակ։ Նայում եմ սպանվածների, թաղվածների ցուցակին։ Երկու-երեք անուններն են հարուստ կամ փոքր ի շատէ ունեւոր դասակարգից, իսկ մնացածները—մի ահագին, երկար շարք—Շուշու, Զանգեզուրի, Շամախու գիւղերի բնակիչներ։ Ուրեմն, ահագին մեծամասնութեամբ այնպիսի մարդիկ, որոնք գնացել էին Բագու մի կտոր հաց աշխատելու համար. ցաւով ու կսկիծով ենք յիշում այն հարուստ կամ ապահովված անհատներին, որոնք ընկան փետրվարի 6—9-ի անմիտ ու զարհուրելի պատերազմում կամ նրանց, որոնք կորցրել են իրանց կայքը, ստացուածքը և այսօր մի կտոր հացի են կարօտ։ Դրանք, ինչ խօսք, ցաւալի և արտասուելի զոհեր են։ Բայց երբ յիշում ենք աշխատաւոր մարդկանց դասակարգից կոտորվածներին, չենք կարող արիւնոտված սրտով չասել, որ անհատները մոռացվում են և աչքի առաջ կանգնում է դարձեալ բուն ժողովրդական աղէտը։ Ահա այդ փոքրիկ անյայտ զոհերին յիշատակում է և «Нов. Обозрѣніе» լրագիրը։

Կարօտութիւնը—ասում է լրագիրը,—հարկադրում էր նրանց պատսպարվել կեղտոտ, էժանագին բնակարաններում, որոնք նոյն իսկ ամուր փականքներ չունէին. դրանք, այդ խեղճերը, իրանց արիւնով, իրանց տընաքանդութեամբ հեռացրին մեր տնաքանդութիւնը և ապահովեցին մեր կեանքը, այն մարդկանց կեանքը, որոնք կարողութիւն ունէին թագնվելու քաղաքի աւելի անվտանգ մասերում, բարեկարգ բնակարանների մէջ, ուր չէր վստահանում խուժել ամբոխը, որ նոյն իսկ գազանացած դրութեան մէջ էլ չէր կորցնում ինքն իրան ապրեցնելու հոգսը։ Այս մի փաստ։ Միւսն այն է, որ քաղաքի հայոց մասերը ազատելու գործի մէջ ահագին դեր կատարեցին «ժողովրդից դուրս եկած» համարձակ մարդկանց խմբերը, որոնց ներկայութիւնը և գործունէութիւնը (որ, տարաբախտաբար քիչ է արձանագրվում մամուլի մէջ) պաշտպանեց շատ փողոցներ։ Այս երկու փաստերը պարտք են դնում փոքր ի շատէ ապահովված մարդկանց վրա որ նրանք իրանց բոլոր ոյժերը գործադրեն օգնելու մեր փչացած եղբայր պաշտպաններին, մի կամայ-ակամայ ազատարարներին և այն միջավայրին, ուր գլխաւորապէս իր կեանքը զոհեց Բագուի կոտորածի վայրենի օրերում։

Թող նրանց սուգը մեր սուգը լինի, նրանց քաղցածութիւնը՝ մեր բարոյական քաղցածութիւնը. յագեցնել այդ քաղցածութիւնը Բագուն և նրա հետ սերտ կապված Անդրկովկասը կարող են, միայն գիտակցաբար կատարելով իրանց պարտքը զոհերի յիշատակի առաջ։ Թող այդ զոհերը անդադար յիշեցնեն մեզ, որ մեր օգնութիւնը գթասրտութեան մի գործ չէ, այլ պարտականութիւն։

Այս ուղղութեամբ ահագին գործ կայ կատարելու։ Պէտք է անյայտութեան միջից դուրս հանել անմեղ համեստ աշխատաւոր-նահատակներին, այն հերոսներին, որոնք չեն խնայել իրանց արիւնը իրանց եղբայրակիցների կեանքը, պատիւը պաշտպանելու համար և շրջապատել նրանց մեծարանքի և հիացման նշաններով։ Բագւում մենք ունենք մի անխոնջ, գեղեցիկ հիմնարկութիւն, որ շատ լաւ կարող է կատարել այդ գործը։ Դա Մարդասիրական Ընկերութիւնն է։ Օգնենք նրան, որ կարողանայ կատարել իր վեհ պարտականութիւնը։

*

«Бакин. Извѣстія» լրագրի մէջ Ա. Գ. ստորագրութեամբ մի անձ նկարագրում է մի թուրքի հոգեկան տրամադրութիւնը։

Այդ թուրքը լինում էր ինձ մօտ և արիւնահեղութեան օրերում. այն ժամանակ նրա աչքերում պսպղում էին չարագուշակ կրակներ և նրա դէմքը արիւնռուշտ էր. նրա բերանի խօսքը հայկական ռումբերը, փամփուշտները, զէնքերն էին. գլխաւորապէս ռումբերը, որ նա որոնում էր ամեն տեղ։ Եթէ Լալայեանի տունը այրվեց և թալանվեց, այդ բացառապէս այն պատճառով էր, որ այնտեղ որոնում էին փամփուշտներ, որոնք իբր թէ պահվում էին նկուղում, ցեմենտի տակառների մէջ։ Այդպիսի տակառներ պէտք է լինէին տասը հատ, անպատճառ տասը, ոչ աւել, ոչ պակաս։ Թափեցին արեան առուներ, իսկ ոչ փամփուշտներ, ոչ էլ ռումբեր չը գտան։

[illegible]րքը երկու օր առաջ էր ինձ մօտ, ներս մտաւ մի տեսակ անվստահ, մեղաւորի նըման։ Նրա դէմքը տանջվողի արտայայտութիւնն ունէր, նա ասում էր։

«Մեզ գերել էր մի սոսկալի հրէշ, որ ծարաւ էր արեան, արեան և արեան... Բայց

մենք կարող էինք նոյն կերպով կոտորել և մեզ, Թուրքերիս և թէ այդ կոտորածը չը վերջանար, այս բանը անպատճառ տեղի կունենար... Կոտորածի չորրորդ օրը հինգ դէպքեր եղան, երբ մահմեդականները սպանեցին մահմեդականներին, սպանութիւններ դատարկ բաների համար, լոկ այն պատճառով, որ մէկը չէր հասկանում թէ ինչ է ուզում միւսը: Ես վազում էի շշմածի պէս, զգալով ոչնչացնելու ծարաւ. զէնքից կրակ էի բաց անում, որովհետև այդ ձայնը ինձ բաւարարութիւն էր տալիս. ես սիրեցի նոյն իսկ գնդակների սուլոցը. ես բերկրանք էի զգում, նայելով զոհերի տանջանքներին և որքան շատ էր զոհը անօգնական և թոյլ, այնքան մեծ էր բերկրանքը. ես այժմ չեմ հաւատում, դա երազ էր թէ իրականութիւն: Հաշտութեան միւս օրը ես լաց էի լինում. ես տեսնում էի սպանողներին, որոնք հեկեկում էին կոտորած երեխաների դիակների վրա... Ինչո՞ւ մենք կոտորեցինք նրանց: Ո՞վ է մեղաւոր: Մենք այնքան դարեր ապրել ենք հայերի հետ միասին, միևնոյն հողն է մեզ կերակրել և մեր մէջ ոչինչ տեղի չէ ունեցել: Մենք ամենքս տանջվում ենք, մեզանից շատերը հիւանդ պառկած են, երէկվայ սպանողներից շատերը զառանցանքի մէջ հարցնում են, ինչո՞ւ, ինչո՞ւ համար»...

Դժբախտ ժողովուրդ... Ահա ինչ է դուրս թռչում այս ցնցող, զարհուրելի խոստովանութիւնը կարդացողի բերանից: Բայց այդ դժբախտութիւնը միայն մեր երկրի մահմեդական ազգաբնակութեանը չէ վերաբերում. Նա մեր ամենքիս, մեր ամբողջ երկրի դժբախտութիւնն է: Գիտէ Թուրք ժողովուրդը յանկարծակի բռնկվել, յանկարծակի ինքնամոռացութեան մէջ զարհուրելի անգթութիւններ գործել: Բայց գիտէ և զղջալ, գիտէ և արտասվել ու հարցնել ինքն իրան՝ ինչո՞ւ այսպէս արի: Ահա այս զղջումը, այս արտասուքները մի լաւ գրաւական են, որ Թուրք ազգաբնակութիւնը կարող է ազատել իր այդ դժբախտութիւնից: Քաղաքակրթութիւնը, մտաւոր լոյսը արդէն մահմեդական տարրերի մէջ գոյացրել է մի գիտակից դասակարգ, որ հեռու է ամբոխի այդ կատաղի ինքնաբռնկումից: Եւ այս իրողութիւնը ցոյց է տալիս թէ ինչ ճանապարհով Թուրք ամբոխը պիտի մտնէ կուլտուրական, ընդհանուր համերաշխութեան գաղափարներով ոգևորված աշխարհը: Ուրեմն լոյս և գիտութիւն պէտք է տալ այդ մասսային, դրանով կարող է մեր երկրակից և դրացի Թուրք ամբոխը ազատվել այն ցաւալի դրութիւնից, երբ նա կոտորում է և սպանում, լաց լինում իր արածի վրա: Լոյսի այս ահագին կարևորութիւնը պիտի դառնայ Թուրք հասարակութեան առաջաւոր, բանիմաց մասի ամենագլխաւոր հոգսը: Եւ նրան այդ գործում պիտի աջակցենք մենք ամենքս, որոնց համար թանգ է մեր երկրի, մեր հայրենիքի ճշմարիտ բարօրութիւնը...

*

Բագուի կոտորածը կամաց կամաց սկսում է արձագանք տալ մայրաքաղաքների մամուլի մէջ: Մենք կարդացինք «Русское Слово» լրագրի մէջ մի գեղեցիկ յօդուած, որ պատկանում է յայտնի ֆէլիէտոնիստ Դորօշեվիչի գրչին:

ԲԱԳՈՒԻ ԿՈՏՈՐԱԾԸ

I

Անհրաժեշտ եմ համարում ներկայացնել «Մշակի» ընթերցողներին և իմ յուշումները:

Ես կենում էի Սպասսկի փողոցում, որ մի թաղ բարձր է Բազարնի փողոցից: Տանուտէրս Թուրք էր և մեզ պաշտպանում էր: Բայց եթէ կոտորածը երեք օրից աւելի շարունակվէր, գուցէ մենք էլ սպանված լինէինք, որովհետև տանուտիրոջիցս անբաւական էին ապստամբութիւն գործողները: Եւ երբ հանգստութիւնը վերականգնեց քաղաքում, տանտէրս խորհուրդ տուեց, որ գոնէ ժամանակաւորապէս, հեռանամ իմ բնակարանից:

Երեքշաբթի օրը, երբ ես լսեցի հրացանների ձայներ, դուրս եկայ պատշգամբ և տեսայ մի ծանօթ հայի դիակն ընկած փողոցում: Նա կոտորածի առաջին զոհերից մէկն էր: Մի փոքր ժամանակից յետոյ անցաւ մի դիրք ունեցող Թուրք երկու ուրիշ ինձ անծանօթ Թուրքերի հետ: Ես կռացայ, որպէս զի տեսնեմ նրանց: Յանկարծ Թուրքերից մէկը արագ շարժումով հանեց իր զգեստի տակից հրացան և արձակեց դէպի իմ կողմը: Ես մի ակնթարթում յետ քաշվեցի և գնդակը անցաւ իմ գլխի մօտով:

Իմ ծանօթ մի ընտանիքի անդամներ, նկատելով, որ մօտենում են Թուրքեր իրանց տանը, մտել են նկուղը, այնտեղ պառկել և իրանց վրա ածել աւելների մի դէզ, որոնք գնված են եղել ամբողջ տարվայ համար:

Վ.

II

Ես բանտարկված էի երեք օր իմ բնակարանում, որ մի Թուրքի տանն էր: Ի՞նչ էր կատարվում դուրսը, մենք չը գիտէինք:

Երբեմնապէս մօտենում էի տան դուռը և ճեղքերի միջով նայում էի փողոց: Անցնում էին Թուրքեր խումբ-խումբ և այս ու այն կողմը նայում որս գտնելու համար:

Մեր փողոցում տեղի ունեցաւ ի միջի այլոց և կողոպուտներից մի քանիսի բաժանումը: Թուրքերը թափեցին ձիւնակոյտի վրա զանազան ճոթեղէն և իրեր և սկսեցին քաշքշել դէս ու դէն: Երբեմնապէս նրանց մէջ տարաձայնութիւն էր տեղի ունենում և նրանք միմեանց սպառնում էին սրով ու ատրճանակով: Մի քանի թոփ լաւ ճոթեղէններ մաս մաս էին պատառվում, որպէս զի իւրաքանչիւրին էլ բաժին ընկնի:

Ձիւնակոյտը, որ յիշեցի, մնացորդն է այն ձիւնի, որ եկել էր այս ձմեռ: Նա մեր փողոցում դեռ չէ հալվել մինչև այժմ:

Կ.

III

Ես կենում էի Վօրօնցօվսկայա փողոցից փոքր ինչ վերև: Մեր տանից շատ հեռու չէին այն տեղերը, ուր կատարվում էին սարսափելի ոճիրներ: Մենք ութ հոգի երկիւղի մէջ էինք: Չը գիտէինք ի՞նչ անել:

Մենք առաջարկեցինք մեր մօտով անցնող կօզակին մեզ հովանաւորել և տանել մինչև քաղաքի ապահով մասը և խոստացանք 25 ռուբլի: Նրանք լսեցին, բայց ուշք չը դարձրին և անցան: Կօզակների հետևեալ զոյգին առաջարկեցինք 36 ռուբլի: Նրանք էլ անցան: Երրորդ խմբին մենք առաջարկեցինք 40 ռուբլի: Կօզակները համաձայնվեցին և մենք ճանապարհ ընկանք:

Երբ հասանք Կրիվայա փողոց, այնտեղ պատահեցինք մի օֆիցէրի, որ հարցրեց կօզակներից, թէ ո՞ւմ հրամանով և ի՞նչ պատուէրով են նրանք առաջնորդում մարդկանց: Կօզակներից մէկը պատասխանեց, որ նրանք պէտք է պօստ գնային, ուստի թոյլ տուին, որ նոյն ճանապարհով գնացողները հետևեն իրանց:

Մենք անցանք ապահով կերպով:

Բ. Թ.

IV

Մի քանի խօսք կաւելացնեմ իմ կողմից Վօրօնցօվսկ փողոցի դէպքերի մասին:

Բարաջանեանի տանից կարողացաւ ազատվել Աղամեանի ռուս դայակը: Նա ցանկացել էր իր հետ վերցնել և Աղամեանների մանուկին, բայց ծնողները չէին վստահացել բաց թողնելու, յոյս ունենալով, որ իրանք էլ մի կերպ դեռ կազատվեն:

Բարաջանեանի տան դէմ ու դէմ թագնված են եղել հայեր, սպասելով օգնութեան: Երբ նրանք տեսնում են, որ ոստիկանապետը իր պահակախմբով անցնում է փողոցով, հայցում են նրա հովանաւորութիւնը: Ոստիկանապետը կանգ է առնում: Հայերը յետին պատի մի մասը քանդում են և վայր իջնում դէպի փողոցը: Այդ ժամանակ լսվում է հրացանների պարպումներ: Ոստիկանապետը, տեսնելով այդ, թողնում է և հեռանում: Անպաշտպան մնացած հայերն աշխատում են փախչել, բայց արդէն ուշ է լինում, նրանց մեծ մասը սպանվում է:

Փախչողներից մէկը ընկնում է զինուորների մի վաշտի մէջ և ուզում է այնտեղ պատսպարվել, բայց զինուորները յայտնում են, որ դա անյարմար է և նրանք անկարող են թողնել իրան իրանց մէջ: Հայը ստիպված էր մի կերպ փախչել և Թուրքերի հարևանութիւնից ազատվել:

Կանանցից շատ են եղել զոհեր, բայց առհասարակ ապստամբողները նրանց աշխատում էին խնայել: Այդ աչքի առաջ ունենալով, մի քանի տղամարդ փորձել են կանանց հագուստով փախչել իրիկնադէմի մթութեան ժամանակ:

Ա.

V

Ես Միքայէլեան փողոցումն էի կենում: Մեր կողմերում տիրում էր նոյնպէս սարսափ: Բայց սպանութիւններ կատարվեցին քիչ թւով, գոնէ ինձ յայտնի են միայն երեք դէպք:

Ես տեսայ ինչպէս օկօլօդօչնին զինաթափ արեց մի հայի, այն ինչ ձեռք չը տուեց Թուրքերին, որոնք գտնվում էին նրա մօտ:

Մի կին իր վեց զաւակներով խնդրում էր ամենից օգնել նրան հասնելու մինչև երկաթուղու կայարանը: Նա դիմեց և ոստիկաններին և անցնող կօզակներին, բայց նրանք ուշք չէին դարձնում, առարկելով որ անկարող են և ոյժ չունեն. վերջապէս նա մասնաւոր թիկնապահներով կարողացաւ հասնել կայարան:

Այն տեղերում, ուր երևան էին գալիս զինված կտրիճ հայեր և դիմադրում էին, իսկոյն խաղաղութիւնը վերականգնում էր: Շատերը լսել էին, որ Բալախանուց գալու են կտրիճներ օգնելու, բայց իբր թէ նրանց արգելել էին ճանապարհին:

Հարբած բօսեակները շատ ցած դեր էին խաղում: Նրանք աղաղակում էին. «խփեցէք, ոչնչացրէք»: Եւ նրանցից մի քանիսն էլ զոհ դարձան գնդակների:

Ա—զ

VI

Ես տեսայ ինչպէս Թուրքերը կողոպտում էին խանութները: Տանում էին, ինչ որ կարելի էր տանել:

Մի քանի ռուս բօսեակներ էլ մօտեցան կողոպուտի տեղերին, բայց նրանք գերադասում էին խմիչքների հետ գործ ունենալ:

Թուրքերը փորձեցին և գրավաճառ Յարութիւնեանի խանութը կողոպտել, բայց գրքերը նրանց համար արժէք չունէին: Ուստի բաւականացել էին գրքերը թափթփելով և մի քանիսը փողոցը շպրտելով: Ինչպէս երևում է, փորձել են և կրակ տալու թղթերը, բայց այդ չէ աջողվել:

Մի օֆիցէր, որ գնում է եղել հայ զինուորի հետ, տեսնելով չափազանց մեծ յանդգնութիւն ապստամբողների կողմից, զայրացել է և միասին հրացաններ են պարպել նրանց վրա: Ապստամբողները փոխել են իրանց ընթացքը դէպի ուրիշ կողմ:

Չ.

VII

Մենք կենում էինք Պերսիդսկի փողոցում, որ գտնվում է Շամախու թաղի վերին մասում: Մեր Թուրք տան տէրը խոստացաւ մեզ պահել անփաս և իր կողմից գործ դրեց ամեն ջանք:

Մեր տնից երեք հոգի գնացել էին ուսումնարան: Մենք մեր գօրօդօվօյին վարձատրեցինք, որ տուն բերէ երկու աշակերտուհիներին գիմնազիայից և զաւեդենիայից: Երրորդ մանուկը ընկերների հետ միասին կօնվօյի առաջնորդութեամբ դուրս էր եկել դպրոցից և յետոյ պատսպարվել մեր ազգականների մօտ: Մայրը չը գիտէր երեք օր, թէ ուր է որդին և ողբում էր լալագին: Հաշտութիւնը կայանալուց յետոյ մանուկը վազեց տուն:

Թուրքերը մի քանի անգամ եկան մեր տուն և պահանջեցին, որ մենք տանք նրանց փող և, եթէ ունենք, նաև զէնք: Նրանք ասում էին, որ նրանց զէնքը հատել է և նրանք պէտք ունեն նոր զէնքի: Մենք ի հարկէ ոչինչ չէինք կարող տալ:

Մեր շրջանում սպանվեցին փողոցներում և մի քանի տներում, թէ հասարակ և թէ մանկահասակ հայեր: Մի բակում ես տեսայ եօթ դիակ: Նրանց մէջ կային կանանց և երեխաների դիակներ: Մի ուրիշ տեղ սպանել էին մի 60 տարեկան ծերունու:

Իմ ներկայութեամբ մի Թուրք պատմում էր, որ ոստիկաններից մէկը տարել էր կողոպուտի մի մասը իր մօտ: Երբ նրան հարցնում են, թէ այդ ինչ է անում, նա առարկել էր, թէ տանելուց յետոյ մի և նոյնը չէ՞ արդեօք, թէ ով կը տանի: Եւ որպէս զի անկարելի լինի ճանաչել տան կարասիքը, նրա վերևի թաւշեայ պաստառը դէն էր գցում—նորով փոխարինելու համար:

Ինձ մօտ պատմեց մէկը, որ տուել է 100 ռուբլի Թուրքերին իր բնակարանը անփորձ պահպանելու, իսկ ինքը ընտանիքով տեղափոխվել է քաղաքի աւելի ապահով մասը:

Շամախու թաղի կոտորածները սահմանափակ եղան, այն պատճառով, որ գլխաւոր դէպքերը կատարվում էին այն տեղերում, ուր մարդկանց անց ու դարձը մեծ էր փողոցներում և ուր կողոպուտը աւելի արժէքաւոր էր:

Ք.

VIII

Փետրվարի 7-ին առաւօտեան ժամը 10-ին ես կանգնած էի իմ նաւթի պահեստում, որը գտնվում է Բօլշայա մօրսկայա փողոցում: Նկատելով, որ փողոցով անց ու դարձ անողները նման չեն ամենօրեայ խաղաղ ամբոխին, ես դուրս եկայ, նպատակ ունենալով տեղեկանալ ժողովրդի փախուստի մասին:

Հենց ոտքս շէմքից դուրս դնելուս պէս, մի ծեր մարդ, որի ազգանունը և ով լինելը չեմ իմանում, ինձ ասաց. «ի սէր Աստուծոյ, որդեակս, շուտ դուռդ կապիր և ներս փախիր, որովհետև Շամախու ճանապարհում Թուրքերը կոտորում են հայերին, որի պատճառը չը գիտեմ: Այս րոպէիս իմ աչքի առաջ մի քանի մարդիկ սպանելուց յետոյ, բռնեցին մի կնոջ, որին հրապարակի մէջ քաշելով, 6 Թուրք միաժամանակ արձակած ատրճանակների գնդակներով վայր գլորեցին»: Ծերունու պատմելով ինքը հազիւ հազ կարողացել էր փախչել ձիաքարշով:

Այդ ծերունին գնալուց յետոյ եկաւ մեր աղախինը, որին ուղարկել էին ինձ մօտ իմ ծնողները, ասելով, թէ գնա ասա, որ տուն չը գայ, որովհետև մեր տան մօտ Թուրքի խանութի դրանը 7 պարսիկներ, բոլորը զինված բերդանկաներով և մեր դվօրնիկը ատրճանակով կանգնած, սպասում են: Յետոյ նա աւելացրեց, որ նրանք իմ աչքի առաջ սպանեցին 8 հայ, ու հիմա էլ սպասում են նորանոր որսերի:

Տեսնելով որ կանգնել տեղումս վտանգաւոր է, ես իսկոյն փակեցի դուռը և աղախնին հրամայեցի գնալ տուն ասել, որ իմ կողմից անհոգ լինեն: Մի քիչ առաջ գնալով, սկսեցի բոլոր ինձ հանդէպ եկողներին հարցնել, թէ արդեօք կարելի է յուսալ ապահով տուն հասնելու: (Մեր տունը գտնվում էր Տատարսկայա և գիմնազիչեսկայա փողոցների անկիւնում, որը պատկանում է Արաս Ախունդօվին): Հանդիպողները բոլորն էլ պատասխանում էին, որ ձեր տեղը շատ վտանգաւոր է և աւելի լաւ կանէք եթէ բոլորովին չը գնաք:

Անցնելով Տարգօվայա փողոցը, գնացի պ. Կաշչիևի կօնտօրի դրան առաջը կանգնեցի, որտեղ հաւաքված էր մեծ բազմութիւն, որի մեծամասնութիւնը կազմում էին աշակերտներ և աշակերտուհիներ: Մի քանի րոպէաչափ դրանց մօտ կանգնելուց յետոյ, ես պարզ նկատեցի, թէ ինչպէս պարապետից վեր, Բազարնայա փողոցում մի խուռն բազմութիւն բաղկացած պարսիկներից, (մեծամասնութիւնը համբալներ) բոլորը զինված հրացաններով և ատրճանակներով, արձակվում էին ամեն պատահած հայերի վրա և սպանում: Երկիւղից մենք բոլորս ներս խուժեցինք պ. Կաշչիևի կօնտօրը մտածելով թէ մի գուցէ նկատեն որ այստեղ հայեր կան կանգնած, յարձակվեն վրաներս: Ինձ մօտ կանգնած, ալէքսանդրապօլցի մի հայ երիտասարդ, որը ըստ երևոյթին զինուոր եղել էր, ասաց, որ մեր պօլկում միմիայն բաւայա ստրելբայի ժամանակ կարելի է տեսնել այսքան փամփուշտներ բանեցնել:

Պ. Կաշչիևի կօնտօրում ես մնացի ամբողջ $1\frac{1}{2}$ ժամ և նկատելով, որ ժողովուրդը, որը գնաց, որն էլ մտադիր է գնալ իրանց տները, ես էլ վստահացայ դուրս գալ և գնալ: Դուրս եկայ, 50 քայլաչափ առաջ գնացի մինչև պ. Վիտուշինսկու դեղատան մօտ. այնտեղ կանգնած էին մի քանի անձնաւորութիւններ, որոնց թվում և դերասանուհի տ. Փառանձէմը: Տիկինը նկատելով, որ ես ուզում եմ առաջ գնալ, զգուշացրեց ինձ ասելով. մի գնացէք, երիտասարդ. եթէ հնար լինէր, ես ինքս էլ կը գնայի. (մեր երկուսիս տներն էլ իրար մօտ էին և պատկանում էին մի մարդու):

Մի քառորդ ժամ կանգնեցի դեղատան անկիւնում, բայց երկիւղից սրտատրոփ ներս ընկայ դեղատուն, երբ նկատեցի 100-ից աւել պարսիկներ բոլորը զինված, ուռա բղաւելով վազեցին դէպի մեր կողմը, միաժամանակ հրացանները և ատրճանակները կրակելով: Մի քանի հայ երիտասարդներ, որոնք ատրճանակները ձեռքերին դեղատան դիմաց կանգնած պաշտպանվում էին, նկատելով պարսիկների այդ յարձակումը դէպի հայ ամբոխը, նրանք էլ իրանց կողմից յարձակում գործեցին պարսիկների վրա: Վերջիններս նկատելով այդ ութը հոգի հայերի ոգևորված ու վրէժխնդրութեամբ լցված սրտերով յարձակումը, թողնելով մի հատ սպանված և մի հատ էլ վիրաւորված հետները վեր առնելով, թողին յետ փախան:

Պարապետի մէջ այդ ժամանակ զինուորները ամբողջ օրը կանգնած միայն հանդիսատես էին և չէին խառնվում գործին:

Վերջապէս մի ժամ էլ դեղատան մէջ մնալով, ես նկատեցի, որ դիմացս փողոցի մէջ տեղը, չը գիտեմ որտեղից, յայտնվեցին մօտաւորապէս 15 զինուորներ, որոնց թւում և ոստիկանապետի օգնական Սուլթանօվը: Բաւական ուրախութիւն պատճառեց ինձ դրանց ներկայանալը, յուսալով թէ նրանց կը խնդրեմ ու նրանց առաջնորդութեամբ կը գնամ տուն: Այդպէս էլ արի, խնդրեցի առաջնորդել, բայց և մերժումն ստացայ:

Այդ իսկ րոպէին մի և նոյն տեղը եկաւ ոստիկանապետը երեսնաչափ կօզակներով. մի և նոյն մերժումն նրանից ես ստացայ:

Տեսնելով որ ոչ մի տեղից յոյս չը կայ, վեր կացայ շարունակեցի ճանապարհս: Ինձ մնում էր ընդամենը 200 քայլ փոխել և ես արդէն տանը կը լինէի: Գնացի: Կրիւայա փողոցով անցնելուց յետոյ հասայ Տատարսկայա փողոցը և յետոյ մի կերպ ընկայ տուն, որտեղ

ծնողներս հանդիպեցին ինձ լացով ու աղաղակներով։

Նոյն օրը ժամը 4 ին կէս օրից յետոյ, մեր հայաթում մի աղմուկ բարձրացաւ։ Լուսամուտից դուրս նայեցի տեսայ, որ մի հայ պօստային ծառայող՝ Ետյեանց ազգանունով, ձեռքումը թղթեր բռնած, չը գիտեմ նամակ թէ հեռագիր, փախել էր մեր հայաթում ապրող մի վրացու տունը։ Պարսիկները նրան դուրս էին քաշում վրացու տանից հայհոյելով։ Խեղճ մարդը աղաչում էր ասելով. ինձ միք սպանէք ես խեղճ մարդ եմ, 4 երեխայ ունեմ, խղճացէք ինձ։ Այդ ժամանակ ներս եկաւ տան տէրը Աբաս Ախունդօվը, որը խնդրում էր չը սպանել։ Աբասի խնդրին բաւարարութիւն տուին, խոստանալով չը սպանել, բայց անգութները նրան դուրս տանելուն պէս 4 հրացանի գնդակներով վայր գլորեցին խեղճ մարդուն, որը մի զարհուրելի ձայն հանելուց յետոյ լռեց։

Այդ գիշերը անով դողով, բայց անքուն անցկացրինք։ Հետեւեալ օրը մի և նոյն որոտումները, մի և նոյն հրացանաձգութիւնները. դուրս գալու հնար չը կար. իսկ չորեքշաբթի առաւօտեան մտածեցինք, որ այսպէս մնալով վերջը մենք էլ մի քանի գնդակների բաժին կարող ենք լինել, ուստի վճռեցինք մի կերպ տանից դուրս գալ։ Որովհետև մեր աղախինը ռուս կին էր և չէր վախենում, ուղարկեցինք բան. նա բերեց երկու կօզակներ, որոնցից մէկն էլ մեր թշուառ բաղդից թուրք էր։ Երբ այդ բանը նկատեց մեր դռնապանը, իսկոյն հայաթ ներս վազեց ատրճանակը ձեռքում ասելով. չը համարձակվէք դուրս գնալ։ Մայրիկս դիմացը կանգնեց լաց եղաւ, աղաչեց, որ չը խփէ. բայց նա ասում էր մայրիկիս. դու գնա, դու գնա դուրս. իսկ կօզակները դրսից նայում են։ Վերջը նրանցից ռուսը ասաց թուրքին. շուտ վեր արի ձիուց և գնա բռնիր այդ գազանին։ Բայց թուրքը չէր ուզում վեր գալ ձիուց. վերջը մի կերպ համաձայնվեց. և վայր իջաւ միմիայն այն ժամանակ, երբ մայրիկս թուրքին բռնեց՝ ես, հայրիկս և փոքր եղբայրս արդէն դուրս էինք եկել. ու յետոյ էլ եկաւ մայրիկս։ Ահա այդպիսով կարողացանք այդ բանտից ազատվել և գալ բարեկամիս տունը։ Գալով այստեղ, ես շնորհակալութիւն յայտնեցի կօզակներին, տալով նրանցից ամեն մէկին հինգական րուբլի փող, որոնք յայտնեցին դժգոհութիւն, թէ քիչ է։

Իմ հարցիս, թէ ինչո՞ւ, երբ դվօրնիկը ուզում էր ինձ խփել, դուք չարգելեցիք, զինաթափ անել խոմ կարո՞ղ էիք։ Նրանք պատասխանեցին, որ չէ հրամայված։

Տ. Միք.

Բագու.

ԲԱԳՈՒԻ ԿՈՏՈՐԱԾԻ ՀԱՅ ԶՈՀԵՐԻ ՑՈՒՑԱԿԸ

(Շարունակութիւն)

51) Յովսէփ Պօղոսեան Աղայեանց, 53 տ., բագուեցի, սպանված. 52) Սիմէօն—Նրա որդին, 20 տ., սպանված. 53) Սեդրակ Սիմօնեան Յովհաննիսեանց, Գանձակ քաղաքից, 18 տ., սպանված. 54) Գրիգոր Շամբեան Սանամեանց, Գանձակ քաղ., 17 տ., սպանված. 55) Միքայէլ Աբէլեան Մատինեանց, 53 տ., Թիֆլիսեցի, սպանված. 56) Կարապետ Մարտիրոսեան, 34 տ., Բիւրքանդպատակ, Վան քաղ., սպանված. 57) Խաչատուր Գէորգեանց, Դարալագեազի գաւառի Ղուշչի գիւղ., 37 տ., սպանված. 58) Սարգիս Պետրոսեան Պօղոսեանց, 19 տ.. Դիրք գիւղից, սպանված. 59) Սերգէյ Ստեփանեան Մարտիրոսեանց, 20 տ., Նիժի գիւղ., Նուխու գաւ., սպանված. 60) Ալէքսանդր Ենգիբարեան Համբարձումեանց, 21 տ., շամախեցի, սպանված. 61) Յարութիւն Յովհաննիսեան, 23 տ., Օրդակլու գիւղ., Նոր-Բայազէտի գաւ., սպանված. 62) Առաքել Աթայեան Տէր-Մանուէլեանց, 23 տ., Տրնավարդ գիւղ., Նուխու գաւ., սպանված. 63) Սուլէյման Միքայէլեան Գրիգորեանց, 18 տ., նոյն գիւղացի, սպանված. 64) Լեոն Գրիգորեան Համբարեանց 23 տ., Նոր-Բայազէտից, սպանված. 65) Երեմիա Խաչիկեան Շիրինեանց, 24 տ., Տօպիշէն գիւղ., Գէօքչայի գաւ., սպանված. 66) Սարգիս Գասպարեան, 73 տ., շուշեցի սպանված։

(Կը շարունակվի)

ԲԱԳՈՒՈՒՄ ՎՆԱՍՎԱԾ ՏՆԵՐԻ ԵՒ ԽԱՆՈՒԹՆԵՐԻ ՑՈՒՑԱԿԸ

Շամախու փողոց

1) Կողոպտված է Քօչարեանի բնակարանը։ Վնասները չեն պարզված՝ տանտիրոջ բացակայութեան պատճառով։

2) Կողոպտված է Կարապետ Կուլայեանցի գինետունը։ Վնասները չեն պարզված։

3) Կողոպտված է Յարութիւնեանի լապտերի արհեստանոցը։ Վնասները չեն պարզված։

4) Կողոպտված է Միքայէլ Ապրէսեանի կօշկակարական արհեստանոցը։ Վնասները անյայտ։

5) Կողոպտված է Ոսկանեանի բնակարանը։ Վնասները անյայտ։

6) Կողոպտված է Մնացականեանի բնակարանը։ Վընասները անյայտ։

7) Ջալալեանի տունը, № 23, սպանված է Նուխու բնակիչ Պետրոս Արուէլեան Վարդանեանց, որի բնակարանը կողոպտված է։ Վնաս, ինչպէս յայտնել է կինը, 8000 րուբլի։

8) Քօչարեանի տունը, № 21, կողոպտված է շամախեցի Ստեփան Մարտիրոսեանի գինետունը։ Վնաս—300 րուբլի։

9) Ջհանգիր Ջախմախսազեանի տունը, № 30, հրդեհված է։ Տանտէրը բացակայ։ Վնասները անյայտ։

2-րորդ Պարալելնայա փողոց

10) Սերգէյ Սարուխանեանի տունը, № 32, կողոպտված է, իսկ տանտէրը սպանված։ Վնասները անյայտ։

11) Ալէքսանդր Սարուխանեանի տունը, № 34, կողոպտված է։ Վնասները անյայտ։

Վիեզդնայա փողոց

12) Գրիգոր Ստեփանեանի տունը, № 41 և նրա գինետունը խորտակված և կողոպված են, տանտէրը սպանված։ Վնասները անյայտ։

4-րդ Պարալելնայա փողոց

13) Իվան Մամիկօնեանի տունը ջարդված և կողոպտված է։ Վնասները անյայտ։ Այդտեղ ապրողներից—նրա եղբայր Տիգրանի գինետունն ու բնակարանը ջարդված և կողոպտված են, Դուդինսկու բնակարանը՝ նոյնպէս, Նազարեանինը՝ նոյնպէս, Նաջարեանինը՝ նոյնպէս, Շաֆիրօվինը՝ նոյնպէս Մամեդօվինը (ուսուցիչ)՝ նոյնպէս և Շաքարեանինը՝ նոյնպէս։ Վնասները չեն պարզված։

(Կը շարունակվի)

ԿԱՏԱՐՎԵՑ...

Դեռ փետրվարի 6 ն էր, որ քաղաքից հեռախօսը գուժեց տասնեակ սպանւածների ու մի քանի տասնեակ վիրաւորւածների աղէտը. իսկ 7-ին արդէն Բալախանի հասաւ քաղաքի հառաչանքը. Թուրքերը կոտորում են հայերին... Բալախանին դողաց. հազարաւոր անզէն-անպաշտպան մշակներն արդէն զգում էին գերգւած, արեան հոտով հարբած թուրք ամբոխի մահաբեր շնչառութիւնը և միմեանց ականջի փսփսում էին, թէ ինչպէ՞ս ազատվեն այս արհաւրալից մղձաւանջից... քաղաքում կոտորում են հայերին, Բալախանին էլ վտանգի մէջ է. ուրտե՞ղ պաշտպանվել—այնտե՞ղ, թէ այստեղ...

Փետրվարի 8-ը, 9-ը մինչև 10 ը, այս չորս օրը չորս երկար տարիներ էին Բալախանու համար. քաղաքից եկած լուրերը հրէշաւոր չափեր ընդունելով՝ յուզում էին հազարաւոր սրտեր. այս ինչ տեղում հայերը ջարդեցին, այն ինչ թաղում՝ թուրքերը կոտորեցին, Բիբի-Հէյբաթից հայերն օգնութեան են եկել, Սաբունչին, Բալախանու թուրքերը զինւած քաղաք գնացին,—այդ տեսակ հազարաւոր լուրեր գալիս ու սարսափեցնում էին մեզ, ինչ կը լինի այդ երկու ազգերի ընդհարման վերջը. իսկ եթէ Ապշերոնեան թերակղզու բազմաթիւ թուրքերը յարձակվեն Բալախանիի վրա...

Ամսի 8-ին թուրքերը, խումբ-խումբ զինված, կտրեցին Բալախանիի գլխաւոր փողոցներն ու բոլոր անցուդարձ անող հայերին ըսկըսեցին խուզարկել, զէնքերը վերցնել, վերարկու, ժամացոյց հանել, ծեծել, վիրաւորել ու մէկ-մէկ էլ սպանութիւններ անել։ Դրա հետևանքն այն եղաւ, որ հայերը փակվեցին, այլ ևս փողոցներում ոտք չդնելու համար։ Եկան, հաւաքվեցին երկուհարիւրի չափ կին, երեխայ ու տղամարդ՝ մեր գործարանի բակը ու մի կերպ տեղաւորվեցին բնակարաններում։ Պաշարումը կատարեալ լինելով՝ ալիւրի պատրաստութիւն տեսանք, ինքներս էինք հաց թխում. խանութ գնալու հնարաւորութիւն չկար և իսկի խանութներ էլ չկային. այս մի քանի օրվայ մէջ թալանել էին բազմաթիւ խանութներ, մնացածն էլ բաց անելու ո՛չ ոք ախորժակ չունէր։ Այս ու այն կողմից լուրեր էին բերում, թէ՝ գիշերս մեզ վրա յարձակում պիտի լինի. բարեբախտաբար՝ չեղաւ այդ յարձակումը. եթէ լինէր վախճանը սարսափեցնող պիտի լինէր...

—Այս ի՞նչ բան է, ինչու համար եղաւ.—շարունակ հարցնում էին բանւորները. ինչ կարող էինք պատասխանել, երբ մենք ինքներս ապուշ էինք կտրել։ Թուրքերը զինված ման են գալիս փողոցներում, կոտորում են պատահած հայերին, իսկ զինւորները կատարեալ սառնասրտութեամբ նայում են այդ բոլորին և համաչափ քայլերով այս կողմից միւս կողմն անցնում։ Այդ բոլորը տեսնելուց յետոյ, ինչ պատասխան կարող էիք տալ...

Ամսի 9-ին մի առժամանակ փողոցները մնացին հայերի տրամադրութեան տակ, ստիպեցին և, համեմատաբար շատ կորուստներ ունեցան։ Բայց կէսօրից յետոյ հաշտութեան ձայներ հասան և սպանութիւնները դադարեցին, գոնէ ըստ երևոյթին...

—

Մտքերս շփոթված են, հոգիս խռոված և բոլոր դէպքերն էլ նկարագրելու տրամադրութիւն չկայ, հաշտութիւնն ընկել է. մտքերը հետզհետէ խաղաղվում են, միայն մի հարց սարսափելի ծամածռութիւններով մեր առաջ ցցվել է և մենք մեզ ու մեզ հարցնում ենք.—այս ինչ փոթորիկ էր, որտե՞ղ է աղբիւրը... չէ՞ որ երէկ թուրքերի հետ խնդումերես բարեւում էինք և միմեանց պատահելուց, ի սրտէ եղբայրաբար խօսում միմեանց հետ, զրուցում, ծիծաղում... երա՞զ է այս. եթէ երազ է, հապա այն ինչ դիակներ են նաւթարդիւնաբերողների հիւանդանոցում շարեշար դրած, որոնք ո՛չ թէ դիակներ են, այլ մսակոյտեր։

Քանի օրերն անցնում են, փաստերն էլ կամաց-կամաց դուրս են լողում տակից։ Փիթօեւի և Կասպեան ընկերութեան բանւորների կոտորածն ինչի՞ց առաջացաւ. ահա թէ թուրքերն ինչպէս են պատասխանում դրան։ Երբ հայ և թուրք հոգևորականները միասին նաւթարդիւնաբերողների Բալախանիի հիւանդանոցում միմեանց հետ համբուրվելու նշաններ էին անում և ժողովրդին խաղաղութիւն քարոզում, յանկարծ Րամանի գիւղը մի տեղից, որի անունը տալ չենք կրնում,—լուր են ուղարկում, թէ հայերը խփեցին ու սպանեցին թուրք հոգևորականներից մէկին. գրգռված գիւղացիները վրա են թափվում ու կոտորում անպաշտպան, անզէն բանւորներին...։

Սարսափած բանւորները փախչում են, Մանթաշեվի գործարանում ապաստանում, ահա նորից լուր են ուղարկում Զաբրաթ գիւղի մարդկանց, թէ Մանթաշեվի գործարանում հաւաքվել են հազարաւոր զինված մարդիկ ու պատրաստվում են գիշերը վառել, կոտորել Զաբրաթցիներին. իսկոյն գետնի տակից բուսնում է 300 բերդանկա և անթիւ փամփուշտներ, Մաշտաղից նոյնպէս գալիս են ու միանում դրանց հետ, ապա խորհուրդ կազմելով՝ որոշում են.—Նախ վառել նաւթի ւազանները, ինչքան որ կայրվի մարդկանցից, թո կայրվեն, մնացածն էլ, եթէ ցանկանան փախչել ազատվելու համար, ապա կոտորել նրանց, դարբասից ելնելու ժամանակ։ Բայց Զաբրաթցի մի քանի խելօք, ազդեցիկ թուրքեր առաջ են անցնում և սկսում նախատել, թէ՝ ուրիշի խելքով են ընկել ու միմեանց արիւն թափում.—Նախ սպանեցէք մեզ, ապա գնացէք հայերի վրա.—ասում են նրանք և գրգռված ամբոխը հանգստանում է, անկատար թողնելով հրէշային մեքենայութեան, ծրագրի մի կտորը...։

Այս բոլորը թուրքերն են պատմում և ուրիշ շատ բաներ են պատմում, պատմում. այնպիսի բաներ, որ մարդկանց կամ գժուեցնել կարող է, կամ...։

—

Կատարվեց... և այժմ էլ, հաշտութիւնն ընկնելուց յետոյ, էլ Բալախանի մնալ չեն ուզում. հայ, թուրք, ռուս, միմեանցից վախենալով, փախչում են, նոյն իսկ շատերը թողնելով իրանց ստանալիք ռոճիկները. շատ տեղեր գործերը կանգնած են, շատ տեղեր էլ միայն ցերեկն են բանում, վախենալով, որ գիշերը այս կամ այն կողմից յարձակման կենթարկվեն։

Մ. Տէր-Դանիէլեանց

Բալախանի.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

(Ներկայացումներ Բագուի փախստականների օգտին.—Դերասան Միրաղեանի բենեֆիսը.—Ա. Կոստանեանի կօնցերտը)

I

Վաղը, երկուշաբթի Դոնսկոյի օպերային խումբը Բագուի փախստականների օգտին կը ներկայացնէ Չայկօվսկու «Եւգինիյ Օնեգին» օպերան։

Այսօր Թիֆլիսի ժողովարանում լինելու է սիրողների խմբի ռէժիսօր՝ Դ Միրաղեանցի բենեֆիսը։ Գ. Միրաղեանցը վաղուց յայտնի է հայ հասարակութեանը իբր լուրջ դերասան։ Այս տարի նա վարում է Ժողովարանի սիրողների ռէժիսօրի պաշտօնը։

Գ. Միրաղեանը լոկ ռէժիսօրական պաշտօնից դուրս աջակցել է խմբին ձրի մասնակցութեամբ և թարգմանական պիէսներով։ Այսօր էլ նա առաջ է բերում իր բենեֆիսի համար մի նոր պիէս «Սիբիրական» Յագարինի հեղինակութիւններից, որը համարվում վրայ թատերական գրականութեան մէջ Գ. Սունդուկեանցի հետևող և որի մէջ նկարագրած ունի մեր խաւերը։ Յուսով ենք որ ժողովարանի հայ հասարակութիւնը և սիրողների խումբը ամեն կերպ կը նպաստեն ներկայացման աջողութեանը բարոյապէս և նիւթապէս վարձատրելու իր անձնուէր մշակին, մանաւանդ որ եկամուտի 20 % յատկացվում է բագուի աղէտի զոհերին։

II

Փետրվարի 9-ին Մոսկվայի արտիստական ակմբանոցի դահլիճում կայացաւ Արշակ Կոստանեանի կօնցերտը։

Մի կողմից կօնցերտի ճոխ ծրագիրը, միւս կողմից պ. Կոստանեանի անունը գրաւել էին այդ երեկոյ Մոսկվայի հայ հասարակութեան ամենամեծ մասը։ Կոստանեանի կօնցերտը հայկական երեկոյթի բնաւորութիւն ունէր։ Կօնցերտին շուք էր տալիս իր մասնակցութեամբ յայտնի երգչուհի հայուհի Տէրեան-Ղորղանեան։

Արտիստիք երգիչների աշխարհում հայ ներկայացուցիչների թիւը մի ձեռի մատների վրա է համարվում։ Իսկ բոլորի շարքում, գոնէ այս րոպէիս իբրև տենոր՝ հրապարակի վրա Կոստանեանի անունն է փայլում։ Իսկ եթէ Տէրեան-Ղորղանեանի հետ միացնէք և Պապաեանին, այն ժամանակ կը ստանանք երգչուհիների մի զոյգ, որ չէ ունեցել իր նախորդը, չունի և ժամանակակիցը։

Արտիստական ակմբանոցի դահլիճում Կոստանեանի կօնցերտն անցաւ շատ աջող։

Կոստանեանին ու Տէրեան-Ղորղանեանին հանդիսականներն ընդունեցին բուռն ոգևորութեամբ, երկար ծափահարութիւններով։

Կոստանեանի ձայնը այդ երեկոյ սովորականից աւելի մաքուր ու աւելի վառ էր հնչում և շատ խոր տպաւորութիւն էր թողնում հանդիսականների վրա։

Հասարակութեան ոգևորութիւնը գագաթնակէտին հասաւ, երբ հնչվեց «Կռունկ ուստի կուգաս»։

Եւ մեղեդին տխուր մայրենի յիշեց մանկութեան օրեր։

Յիշեց... Ամենքն էլ, յիրաւի, կռունկ են որոնում, ամենքն էլ հեռու տեղից են եկել, կարօտ ունեն սրտերում, «խաբրիկ» են ուզում։

Յոյսերին վերջ չը կար։ Կոստանեան արժանի յարգանքները վայելեց, հայոց երգերով էլ վերջացաւ կօնցերտը և ամենքը շատ գոհ թողեցին արտիստական ակմբանոցի դահլիճը։

Ա. Կ.

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒԼԱՎԵՐԻՑ

Փետրվարի 13-ին

Շուլավէրի հասարակութիւնը, լսելով Բագւում պատահած սոսկալի եղբայրասպանութեան աղէտը, որին զոհ են գնացել գլխաւորապէս արհեստաւոր և բանւոր դասակարգը, այսօր ս. Մեսրովբ եկեղեցում հոգեհանգիստ կատարեց յիշեալ զոհերի յիշատակին, որից յետոյ գիւղացիք խնդրեցին ինձ իրանց կողմից դրամական նուէրներ ընդունել որբացեալ ընտանիքների համար։ Չը նայելով, որ նուիրատուներից շատերը իրանք էլ կարօտ են նուիրատուութեան, մանաւանդ քան գաղթական չքաւոր հայեր, այնուամենայնիւ նուիրատուութեան գումարը հասաւ 250 րուբլի 76 կօպէկի։ Իսկ հասարակութիւնը խնդրեց հասարակական դրամարկղում եղած բարեգործական նպատակով 200 ր., որի 50 րուբլի բաժանվել էր Զրօրհնէքի թաթախման երեկոյեան տեղիս չքաւոր դասակարգին, մնացել էր 150 ր., միացնել վերև յիշած գումարի հետ և ընդամենը 400 րուբլի 76 կոպ. խմբագրութեանդ ուղարկել և խնդրել, որովհետև զոհերի շատ փոքր մասը թուրքեր են, որոնց մէջ անձեղ զոհեր էլ կը լինեն, ուստի վերոյիշեալ գումարից երեք հարիւր րուբլին հասցնել Բագուի արհեստաւոր և բանւոր հայ որբացեալ ընտանիքներին, իսկ 100 րուբլի 76 կոպ. թուրք որբացեալ ընտանիքներին։ Շուլավէրն էլ Բագւում իր բանւորներից մի զոհ է տուել՝ նախկին զինւոր Բագրատ Պետրոսեանց, որի մարմինը ընկերները բերին և վաղը հողին կը յանձնեն։

Նուիրատուները։

Իշխ. Ա. Արղութեան, Ա. Մաչկալեան, և ընկերներ, տ. Մ. Կարէբեցեան—5-ական ր., Ի. ք. Իսահակեան, Կ. Ջ. Շանշեան, Ս. Աբեան, Վ. Միրաքեան, Ա. Քարհանեան, Յ. Մեհրաբեան, Ա. Յարութիւնեան, Մ. Միրաղեան—3-ական ր., Բ. Տէր Պօղոսեան 2 ր. 50 կ., Մ. Ս. Հ. Ղուբան-օղլի, Մ. Դանիէլեան, Ա. Սարգիսեան, Բ. Մաթէոսեան, Ե. [illegible]րէքզեան, Ե. Խուդադեան, տ. Մ. Մեհրաբեան, Ս. Զիտչեան, Մ. Մաթէոսեան, Մ. Յարութիւնեան. տ. Վ. Միրաքեան, տ. Ե. Քարհանեան, Մ. Քարհանեան, տ. [illegible]. Մեհրաբեան, Գ. Յ. Զարգարեան, Ա. Ղուշչեան, Մ. Ա. Ղարդաշեան, Ս. Տէր Յարութիւնեան, տ. Ս. Յ. Միրաքեան, Մ. Ապամեան—2 ական ր., Ե. Բուդախեան 1 ր. 10 կ., Ա. Դողեան, Մ. Բուդախեան, Իր. Բուդախի, Նադիրեան, տ. Վ. Մեհրաբեան, տ. Ս. Մէլիք-Ադամեան, Ս. Մէլիք Ադամեան, Ա. Դալլաքեան, տ. Ն. Դալլաքեան, տ. Ա. Ոսկանեան, Վ. Ոսկանեան, Բ. Միրաքեան, Օ. Մ. Միրաքեան, տէր Գէորգ ք. Մելքիսեան, Մ. Յովսէփեան, Դ. Ի. Բագրադզէ, իշ. Լ. Դ. Անդրօնիկօվ, Կ. Կ. Կաչանօվսկի, Ա. Մեհրաբեան, օր. Ս. Մեհրաբեան, Այրի տ. Մ. Մեհրաբեան, Յ. Ս. Մխիթարեան, տ. Ք. Մաթէոսեան, Գ. Մեհրաբեան, տ. Վ. Երիցեան, Գ. Վարդանեան, տ. Լ. Խուդադեան, Ս. Մեհրաբեան, տ. Դ. Մաթէոսեան, Գ. Պապաեան, Գ. Տէր-Ղազարեան, Ա. Մխիթարեան, Լ. Քամալեան, Ս. Քարահանեան, Գ. Բալասեան,

Ա. Ղուլեան, Մ. Մխիթարեան, Ղ. Քր. Տէր-Գրիգորեան, տ. Օ. Ղուկասեան, Մ. Տէր-Ղազարեան, Ա. Յակոբջանեան, Մ. Պառաւեան, Գ. Նադիրեան, Ա. Մէլիք-Ադամեան, Ս. Ղարդաշեան, Ս. Քամալեան, Ն. Թոխմաթէլեան, տ. Ա. Թոխմաթէլեան, Մ. Միրզոյեան, Ե. Յ. Զօրանեան, Ա. Վարդանեան, տ. Օ. Ղուշչեան, Յ. Մաչկալեան, Բ. Մելքիկեան, Թ. Մկրտչեան, Մ. Ղազարեան, Մ. Գ. Ղարդաշեան, Շ. Միրզոյեան, Ա. Ղարիբեան, Վ. Տէր Յակոբեան, Զ. Կարապետեան, տ. Ք. Վարդանեան, Ա. Նալբանդեան, Ս. Բուդախեան, Կ. Տէր-Պօղոսեան, Գ. Քր. Կադերէցեան, Ա. Փափախչեան, Յ. Միրաքեան, Յ. Սիմէօնեան, Գ. Սադաթէլեան, տ. Օ. Բալասեան, Ե. Բալասեան, Վ. Յարութիւնեան, Գ. Ղարդաշեան, Մ. Զիլինգարեան, Մ. Մելքիկեան, Դ. Մինաս օղլի, Գ. Սարգիսեան, Գ. Մարգարեան, Գ. Քամալեան—1-ական ր., տ. Ն. Արեանց 80 կ., Ա. Աբրահամեան, Մ. Աւետիսեան—60-ական կ., Թ. Տէր-Յակոբեան, Ե. Սաղաթելեան—55 ական կ., Պ. Դուլեան, Ս. Սարգիսեան, Ս. Մուրադ-օղլի, եՄ. Քարհանեան, Յ. Մաթէւսեան, Մ. Մարութեան, Ա. Զարգարեան, Թ. Օվագիմեան, Ա. Քամալեան, Գ. Ղուկասեան, Ա. Ղալէչեան, Գ. Ղարդաշեան, Ա. Յարութիւնեան, տ. Օ. Յարութիւնեան, Կ. Ղուկասեան, Ս. Գէորգեան, Ռ. Յարութիւնեան, Ս. Տէր-Աստուրեան, Յ. Ծատուրեան, Ա. Ղարամեան, Մ. Խառատեան, Մի քանի երեխաներից, Գ. Ծատուրեան, Գ. Գէորգեան, Ա. Ղարդաշեան, Ս. Նադիրեան, Օ. Սարգիսեան, Յ. Շահեան, Բ. Կիկօլեան, Ս. Խառատեան, Պ. Աւալեան, Ա. Միրաքեան, Մ. Սարգիսեան, Գ. Դուրեան, Թ. Բուդախեան, Մ. Մէջանեան, Ա. Զօրանեա, Յ. Բօղեան, Ս. Մարութեան, Կ. Յովսէփեան, Գ. Մաչկալեան, Տ. Ղարդաշեան, Վ. Յարութիւնեան, Գ. Եագօրեան, Ս. Զօրանեան, Ս. Աբրահամեան, Յ. Ղազարեան, Վ. Ոսկանեան, Մ. Ղալէչեան, Վ. Զիրքինեան, Ռ. Ղարախանեան, Մ. Սարգիսեան, Մ. Յովհաննէսեան, Ա. Դուրեան, Մ. Մանուչարեան, Վ. Ղուշչեան, Յ. Պառաւեան, Ս. Յովհաննէսեան, Մ. Մաչկալեան, Ա. Քամալեան, տ. Ա. Վարդանեան, Շ. Քալանթարեան, Գ. Շաշվարեան, Ա. Քալանթարեան, Գ. Ս. Քամալեանց, Ս. Իւրումեանց, Ա. Միրաքեան, Լ. Միրաքեան, Դ. Շահինեան, Ա. Մէլիք-Ադամեան, Ս. Փափազեան, Վ. Տէր-Գաբրիէլեան, Վ. Բալասանեան, Ա. Նարինեան, Կ. Ոսկանեան, Կ. Աւանեան, Ե. Նարինեան, Գ. Զարգարեան, Գ. Պետրոսեան, Մ. Պետրոսեան, Յ. Պառաւեան, տ. Ս. Մանասեան, Ա. Ասրեան, Յ. Վարդանեան, Ս. Նադիրեան, Ա. Դուրեան, Բ. Աղայանեան, Ա. Գէորգեան, Կ. Քարահանեան, Ա. Երեմիա օղլի, Գ. Քամալեան, Ա. Սարգսեան, Ա. Յարութիւնեան, Մ. Աւալեան—50 ական կ., Մ. Տէր-Սիմէօնեան 49 կ., Կ. Ադամեան 45 կ., Օ. Տէր-Յակոբեան, Լ. Նադիրեան, Թ. Քամալեան, Գ. Զօրանեան, Ս. Ղալէչեան, Մ. Տէր-Ղազարեան, Գ. Ռեստանեան, Ե. Գրիգորեան, Ա. Մկրտչեան, Ե. Ասլանեան, Ա. Արեանց, Ա. Սհակեանց, Վ. Յովհաննէսեան, Օ. Ա. Ղուշչեան, Գ. Սարիբէկեան, Խ. Աւանեան, Ա. Թէմրազեան, Ս. Զիրքինեան, Գ. Մարգարեան, Ա. Զարգարեան, Ա. Ալահվերդեան—40-ական կ., Յ. Նալբանդեան, Գ. Աւետիքեան—35-ական կ., Ա. Դանիէլեան, Ա. Տէր-Յակոբեան, Ե. Սարգիսեան, Գ. Յակոբեան, Ա. Աւետիսեան, Ե. Տէր-Մարգարեան, Մ. Զօրանեան, Կ. Յովհաննէսեան, Ա. Սարիբէկեան, Ե. Զիրքինեան, Մ. Կոնձոռեան, Ա. Ղազարեան, Մ. Օ. Ղալէչեան, Ս. Թէմրազեան—30 կ., Հ. Մօլլա Աբելլա օղլի, Օ. Պետրոսեան, Մ. Թէմրազեան—25-ական կ., Կ. Քալաշեան, Ա. Դուլեան, Ե. Դուլեան, Ա. Բաղդասարեան, Ս. Սողոմոնեար, Յ. Բաղդասարեան, Կ. Բալեան, Պ. Միրզախանեան, Մ. Մ. Յանեան, Ե. Ղազարեան, Ա. Ղազարեան, Գ. Օվագիմեան, Ա. Ղուլեան, Ս. Միրզախանեան, Ս. Միրաքեան, Ս. Սուսանեան, Ս. Յովակիմեան, Թ. Թառանեան, տ. Թ. Մարգարեան, Յ. Զօրանեան, Գ. Զօրանեան, Պ. Շլէպչեան, Ա. Միրաքեան, Յ. Փափախչեան, Վ. Մուսայէլեան, Ս. Մարգարեան, Գ. Ներսէսեան, տ. Ս. Մակրտումեան, Գ. Ղարախանեան, Յ. Մխիթարեան, Ե. Ղարդաշեան, Ա. Տէր-Յարութիւնեան, Պ. Շադինեան, Մ. Մուչեան, Մ. Սհակեան, Մ. Տէր-Մաթէոսեան, Մ. Յովսէփեան, Գ. Առուշանեան, Վ. Մարութեան, Մ. Տէր-Վարդանեան, Կ. Սհակեան, Մ. Մագեան, Մ. Թի[illegible]գեան, Ա. Մէլիքեան, Ս. Տէր-Գաբրիէլեան, Յ. Զօրանեան, Ա. Բերգիկեան, Յ. Գէորգեան, Ս. Կարապետեան, Ա. Տէր-Պետրոսեան, Ս. Նեկոսոսեան, Կ. Սարգսեան, Յ. Յանեան, Դ. Գասպարեան, Ա. Բուրանեան, Ե. Քամալեան, Օ. Զալեան, Ե. Միրաքեան, Գ. Յովակիմեան, Ս. Զիթչեան, Ա. Կիկօլեան, Կ. Գասպարեան, Մ. Աւանեան, Ա. Միրզոյեան, Մ. Ալէքսանեան, Փ. Ղազարեան, Ա. Գրիգորեան, Դ. Ղուկասեան, Գ. Գասպարեան, Պ. Երիբէգեան, Գ. Բաղմանեան, Պ. Քարհանեան, Ս. Ղորղանեան, Մ. Տէր Յակոբեան, Մ. Տէր Յակոբեան—20-ական կ., Ա. Թումանեան, Մ. Մաչկալեան, Մ. Սաղաթէլեան, Մ. Զաքարեան, Մ. Զօրանեան—15 ական կ., Ա. Ոսկանեան 12 կ., Ս. Տէր-Գաբրիէլեան, Վ. Մաչկալեան, Գ. Անտօնեան, Թ. Տէր-Գաբրիէլեան, Ս. Սաղաթէլեան, Ա. Մէլիք-Ադամեան, Բ. Շահինեան, Գ. Սարգիսեան, Վ. Զօրանեան, Ս. Ղազարեան, Մ. Զօրանեան, Գ. Իսոյեան, Յ. Յանեան—10 ական կ.։

Տանուտէր՝ Վ. Մեհրաբեան

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒՇՈՒՑ

Փետրվարի 15-ին

Բագուի կոտորածը սարսափ է ազդել և շուշեցիներին։

Մի քանի օր առաջ մեր թեմի առաջնորդը և Թուրքերի ղազին շնորհակալութեան հեռագիր ուղարկեցին Բագուի հայ և Թուրք հոգեւորականութեան և առաջաւորներին, որ աշխատել են կոտորածը դադարեցնել։ Դա պատասխան էր այն հեռագիրներին, որ խփել էին Բագուից տեղական հայ և Թուրք ազգաբնակութեան զգուշանալու, որ Բագուի աղէտը արձագանք չը գտնի և այստեղ։

Ամսիս 12 ին սրբազան առաջնորդը հեռագիր ստացաւ Վեհափառ Կաթողիկոսից՝ անյապաղ միջոցներ ձեռք առնել իր թեմում հայերի և Թուրքերի մէջ ուև է անակնկալ կերպով սպասելիք ընդհարումների առաջն առնելու համար, ներշնչել մուսուլման հոգեւորականութեան հետ միասին՝ ձեռք ձեռքի տուած՝ եղբայրական փոխադարձ յարաբերութեան անհրաժեշտութիւնը երկու դարևոր հարեւանների մէջ և ամեն ջանք գործ դնել, որ այդ յարաբերութիւնը չը խախտվի։

Առաջնորդը հենց նոյն օրը շրջաբերական արեց թեմի բոլոր գործակալներին և հեռագիր ուղարկեց Նուխու հոգևոր կառավարութեան, պատուիրելով այս հայրապետական հրամանը տարածել բոլոր քաղաքներում (Շուշի, Նուխի, Լէնքօրան) և գիւղերում և յանապաղ ձեռք առնել խօսքի և գործի անհրաժեշտ միջոցները՝ խաղաղութիւնը երկու հարևան ազգերի մէջ անխախտ պահպանելու համար։

Հետևեալ օրը, կիրակի, քաղաքի հայ ժողովուրդը հրաւիրվեց Ղազանչեցոց եկեղեցին, որտեղ, պատարագից յետոյ, Եղիշէ քահանայ Թարխանեան, առաջնորդի հրամանով, յայտնելով ժողովրդին Վեհափառ Հայրապետի հեռագիրը, քարոզեց հարևանական համերաշխութեան և փոխադարձ յարաբերութեան անհրաժեշտութիւնը։

Բայց դրանով չէր վերջանում գործը։—Վեհափառի հեռագրի մէջ ասված էր «եղբայրական համերաշխութիւն ներշնչել մուսուլման հոգևորականութեան հետ միասին»։ Ինչ եղանակով այդ երկու հոգևորականութիւնը միասին պէտք է համերաշխութիւն ներշնչէին։ Այդ հարցը լուծելու համար առաջնորդը երէկ մի խառն ժողով գումարեց առաջնորդարանում հոգևորականներից և քաղաքի առաջաւորներից։ Ժողովը որոշեց այսօրվայ համար մի ընդհանուր ժողով նշանակել քաղաքային ինքնավարութեան դահլիճում, հրաւիրելով այնտեղ քաղաքի հայ և Թուրք ազգաբնակութեան և առաջնորդի ու ղազու ներկայութեամբ բացատրել երկու կողմին փոխադարձ յարաբերութեան և խաղաղութեան անհրաժեշտութիւնը։

Եւ ահա այսօր, առաւօտեան $10^1/_2$ ժամին, քաղաքային ինքնավարութեան դահլիճը լցված էր ամեն դասակարգի հայերով և Թուրքերով։ Այդտեղ էր առաջնորդը, Ղազին, քաղաքագլուխը, գաւառապետը, որ եկաւ ժողովը վերջանալիս, ոստիկանապետը և այլն։ Առաջնորդը յայտնեց իր վիշտը Բագուի կոտորածի մասին, յայտնեց Վեհափառ Կաթողիկոսի հեռագրի բովանդակութիւնը, յայտնեց երկու հարևան ազգերի աշխարհագրական, առևտրական, բնակութեան, միասնակեցութեան դրութիւնը և պայմանները, նրանց հարևանութիւնը, նրանց եղբայրութիւնը, մի տան՝ գրեթէ մի ընտանիքի զաւակ լինելը և դրանց խաղաղ կեցութեան, բարեկամական և եղբայրական յարաբերութեան անհրաժեշտութիւնը. յայտնեց, որ իր հինգ տարվայ առաջնորդութեան օրով տականատես է եղել հայերի և Թուրքի բուռն բարեկամութեան։ Նոյնը խօսեց և Ղազին, յայտնելով, որ ինքը ևս հեռագիր է ստացել Շէյխ-ուլ-Իսլամից խրատելու և քարոզելու Թուրքերին, որ Բագուի աղէտը այստեղ ևս չը կրկնվի։ Ժողովրդի միջից ևս խօսողներ եղան, որոնք բոլորն էլ սրտանց ցանկութիւն էին յայտնում սէր և խաղաղութիւն պահպանելու երկու ազգերի մէջ։ Ժողովը մեծ տպաւորութիւն թողեց ժողովրդի վրա, որ մի րոպէ մոռանալով Բագուի տխուր աղէտը՝ ոգևորութեան ամենածանրին հասաւ, որտեղից «ամէնով» և «ուրրայով» կնքելով համերաշխ յարաբերութեան ուխտն ու պայմանը։

Ցեղնուտեղը կազմվեց մի հեռագիր առաջնորդի, ղազու և քաղաքագլխի ստորագրութիւններով և ուղարկվեց Վեհափառ Կաթողիկոսին և Շէյխ-ուլ-Իսլամին, հետևեալ բովանդակութեամբ. «Ձեր Ս[illegible]ութեան և Անդրկովկասեան Շէյխ-ուլ-Իսլամի կամքը կատարած լինե[illegible] համար, այսօր հայ ու Թուրք հասարակութիւնը, բնակչութեան ամեն դասակարգից բաղկացած, ժողովվելով քաղաքային ինքնավարութեան մէջ և լսելով հոգևորականութեան ներկայացուցիչների խրատները՝ կատարելապէս հանգստացաւ, իմանալով որ Բագւում մեր հաւատակիցներին հասած դժբախտութիւնը ծագել է տեղական այնպիսի պատճառներից, որոնք մեր հայրենիքի դժբախտութեան ընդհանուր բնաւորութիւն կրող աւիթ չեն կարող համարվել։ Բագուի աղէտի տխուր փաստը չէ կարող խախտել մուսուլմանների և հայերի դարևոր եղբայրութիւնը. երկու ազգերի փոխադարձ սէրը առաւել ևս կամրանայ այսուհետև։ Աղօթքներ ենք վերառաքում Ամենաբարձրեալին, որ հոգի խաղաղութեան պարգևէ անմեղ զոհերին և մխիթարէ նրանց թշուառ հարազատների և որբերի սրտերը»։

«Մխիթարականներով որբեր չեն ապրում»—կաւելացնեմ ես իմ կողմից։—Երկար տարիներ Բագուի աշխատող ձեռները օգնութեան ձեռք են կարկառել իրանց դժբաղ օտար քաղաքացիներին, ծն ուրեմն այդ երբեմն օգնող ձեռքերի գժբախտ այրիներին ու որբերին նրանց տուածի հարիւրերորդ մասը վերադարձնեն՝ բարոյապէս պարտաւճար լինելու համար։

Տ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, փետրվարի 19-ին

Ա[illegible]գութ կոտորածից որբացած մեր Բագուեցի փոքրիկ քոյրերի և եղբայրների օգտին ուղարկում ենք մեր մէջ հաւաքած 25 ռ. 50 կ.

Կ. Լիսիցեանի դպրոցի աշակերտներ և աշակերտուհիներ։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Մշակի» ներկայ համարը բաղկացած է $1^1/_2$ թերթից։

Ամենայն հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսը յետաձգեց իր գնալը դէպի Էջմիածին, թէ տկարութեան և թէ կարևոր գործերի պատճառով։

Ամենայն Հայոց Վեհափառ Կաթողիկոսը ստացել է Ասխաբադից հետևեալ հեռագիրը. «Նորին սրբութիւն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին։ Յուզված Բագուի տխուր դէպքերով, այսօր հայ և մուսուլման հասարակութիւնները գլուխ ունենալով հոգևորականութիւնը, մզկիթում գզացված ճառերից յետոյ երկու կողմից ամրացրին եղբայրական սէրը և բարեկամութիւնը երկու ազգերի մէջ ողջագուրելով և ձեռք տալով միմեանց»։ Ախունդ միր Իբրահիմ, Աստվածեանց քահանայ, Սէյիդ Համիդ, Տէր-Յակոբեան, Ազաեվ, Վարձելով, Մամէզով, Նազարեան, հաջի Ֆրիդուն, Ազատով, Նովրուզով, Զերբեզով։»

Ներքին գործերի նախկին մինիստր իշխան Սվեատօպոլ-Միրսկին, որ այժմ գտնվում է Խարկովի նահանգի իր կալուածում, արտասահման գնալուց առաջ կը հանդիպի Պետերբուրգ, կը մնայ այնտեղ 10—12 օր և ապա կը մեկնի արտասահման բժշկվելու։

«Кав.» պաշտօնական լրագիրն ստացել է հետևեալ հեռագիրն իր Բագուի աշխատակցից փետրվարի 18-ից. «Սիմբիրսկի, Սամարայի, Սարատովի և Կազանի նահանգներից եկած ռուս բանուորները թողնում են նաւթահանքերը և ընտանիքներով մեկնում են Սիզրան երկիւղից սաստված, որովհետև չարամիտ մարդիկ լուր են տարածել, թէ կոտորելու են ռուս բանուորներին։ Երէկ մեկնեցին 400 հոգի, չորս օրում մեկնել են 1000-ից աւելի։ Ամեն օր հեռացողների թիւն աճում է։ Հայերի և Թուրքերի խաղաղ միացման պատրուակով կազմվում են բանկէտներ։—Տրամադրութիւնը վրդովված է։ Այսօր ցերեկով յանկարծ խանութները կողպեցին և ժողովուրդն սկսեց փախչել ամեն կողմ։ Անհայտ չէ ձայնից գործերը դուրս եկան։ Երեկոյ, որ Պարապետի վրա կռւել են երկու պարսիկներ ցանցառ պատճառով։—Գրինչկինը նշանակվել է ոստիկանապետի օգնական։—Դումայի արտակարգ նիստը չէ թոյլատրված։—Արձանագրված են 202 սպանված. 155 հայ, 25 Թուրք և 7 ռուս, մնացածները միւս ազգութիւններից։ Վիրաւորված են 159 հոգի. 75 հայ, 41 Թուրք և 24 ռուս։ Ձերբակալված են 19 հոգի, որոնք մեղադրվում են թալանի մէջ։—Առաւօտեան ժամը 10 ին իշխան Ամիլախվարիի նախագահութեամբ կայացաւ դատական վարչութեան ներկայացուցիչների, երդուեալ հաւատարմատարների, ձայնաւորների քաղաքագլխի, հայ և Թուրք ականաւոր անձերի խորհրդակցութիւնը։ Հրաւիրված էին լրագիրների խմբագիրները—չեկան։ Իշխանը, բացատրելով դէպքերի մի քանի պատճառները, խնդրեց, որ խաղաղութիւն քարոզեն և թոյլ չը տան զանազան ժողովներ, որոնք այժմ կարող են վատ կերպարանք ընդունել։ Խորհրդակցութիւնը վերջացաւ ցերեկվայ ժամը 3-ին»։

Ռուսները Անդրկովկաս գաղթեցնելու համար գանձարանը մեծ գումար յատկացրեց։ Այդ գումարից, ինչպէս հաղորդում է Ցնօր. Փուր., Թիֆլիսի նահանգում ծախսելու համար կառավարչապետի պաշտօնատարը նշանակեց 33,700 րուբլի։

Պետերբուրգից «Ցնօբիս Փուրցելի» լրագրին հեռագրում են, փետրվարի 18-ին. «Լուր է պտտում, որ Բագւում պատերազմական ժամանակի դրութիւն է մտցնվելու և հաստատվելու է նահանգապետից աւելի բարձր իշխանութիւն։ Այդ պաշտօնին նշանակվում է գեներալ ադիւտանդ իշխ Ի. Գ. Ամիլախվարի։

«Нов.» լրագրում կարդում ենք. «Այսօր, փետրվարի 11 ին, կայացաւ Առանձին Խորհրդակցութեան առաջին նիստը մամուլի մասին նոր օրէնսդրութիւն կազմելու համար, Դ. Ֆ. Կօբէկօի նախագահութեամբ։ Ներկայ էին բոլոր անդամները բացի սրբազան Կիրիլլից։ Նախագահի ճառից յետոյ, որի մէջ նա վերածեց մամուլի հետևողական օրէնսդրութիւնը, ներքին գործերի մինիստրութեան ներկայացուցիչ իշխան Շախօվսկօյը յայտնեց ներքին գործերի մինիստրութեան տեսակէտը, որը՝ սկզբունքով ցանկանում է ոչնչացնել ցենզուրան բոլոր մամուլի վրայից թէ մայրաքաղաքի և թէ գաւառի, միայն որոշ սահմանաւորութեամբ, կամաց-կամաց, որովհետև վերահսկիչ օրգաններ պակասում են. 5 տպագրական թերթից ոչ պակաս ինքնուրոյն և 10-ից ոչ պակաս թարգմանական գրքերը պէտք է նոյնպէս ազատ լինեն ցենզուրից. ցենզուրան պահպանվում է միայն մանկական և ժողովրդական գրքերի, թատրօնական պիէսների և արևելեան «ծայրերի» լեզուների համար։ Խորհուրդը երկար վիճաբանութիւններից յետոյ միաձայն վճռեց մամուլի վրայից վերացնել ցենզուրան թէ մայրաքաղաքում և թէ գաւառում. նա պատասխանատու պէտք է լինի միայն դատարանի առաջ։

Այսօր, փետրվարի 20 ին Թիֆլիսում կայանալու է մամուլի ներկայացուցիչների մասնաւոր խորհրդակցութիւն միացնելու իրանց ձայնը Ռուսաստանի միւս քաղաքների խմբագիրների և մամուլի այլ ներկայացուցիչների ձայնին։ Ռուսաստանի զանազան քաղաքներից գնացել են բազմաթիւ որոշումներ ու ժողովների կարծիքներ Պետերբուրգում Կօբէկօի նախագահութեամբ տեղի ունեցող յանձնաժողովին։

Պուտիլովի գործարանը, որի բանուորները առաջնշան տուողը եղան յունվար ամսի սկիզբներին Պետերբուրգում տեղի ունեցած բանուորական շարժումներին, փետրվարի 11-ին նորից ենթարկվել է գործադուլի։ Աշխատանքները դադարեցրել են ոչ բոլոր բանուորները, այլ մի խոշոր մասը, այնպէս որ գործարանի կառավարիչ պ. Ս. Սմիրնօվը ստիպված է եղել յայտարարութիւն կպցնելու, որ եթէ բանուորների մեծամասնութիւնը գրաւոր յայտարարութիւն չը տայ, թէ ուզում է աշխատանքները շարունակել, ինքը գործարանը փակելու հարկի մէջ պէտք է գտայ իրան։ Նըկատելու է, որ Պուտիլովի գործարանի բանուորներին արվեցին բաւական խոշոր զիջումներ անցեալ ամսի խառնակութիւններից և արիւնալի դէպքերից յետոյ։

«Нов.» լրագրում կարդում ենք. «Վերջին օրերս պատող լուրերը հրէաների ջարդի մասին Թէօդօսիայում, դժբաղդաբար, հաստատվում են։ Պետերբուրգում ստացված մասնաւոր տեղեկութիւնների համաձայն, կոտորածն ու կողոպուտը տեղի են ունեցել փետրվարի 7-ին։ Կան սպանվածներ և վիրաւորվածներ։ Թէօդօսիա են նացել նահանգապետը և նահանգական դատարանի պրօկուրօրը։

Նիկօլաեվսկի երկաթուղու (Պետերբուրգ-Մօսկվա) հասարակ ծառայողները փետրվարի 11-ին ընտրեցին 7 ներկայացուցիչներ, որոնք

ներկայացրին երկաթուղու գլխաւոր կառավարչին իրանց ընտրող հասարակ ծառայողների պահանջները, բաղկացած 15 կէտից։ Պահանջվում է առաւվճարի մինիմումը հասցնել 40 ր., մնացորդ գումարներն աւելի արդարացի կերպով բաժանել, աւելորդ աշխատանքների համար տալ և աւելորդ վարձ, ծառայողների սանիտարական վիճակը, բնականները, հիւանդանոցների պայմանները բարելաւել, ծառայողների համար հիմնել ժողովարան-գրադարանով, ընթերցարանով և հանգստութեան ու խելացի զուարճութեան համար շէնքով և այլն, և այլն։ Վերջապէս՝ այս բոլոր պահանջները քննելու ժամանակ հրաւիրել և իրանց ներկայացուցիչներին, առանց նրանց անձնականապէս պատասխանատու բռնելու։ Փետրվարի 12-ին երկաթուղու կառավարիչը և ընտրված պատուիրակները $3^1/_2$ ժամ միասին քննութեան առնելով այդ պահանջները, գտան դրանց մեծ մասը բաւարարութիւն տալու արժանի։

—

«Մշակի» երէկվայ համարում ժողովարարութեան ցուցակի մէջ սպրդել են մի քանի սխալներ, որ անհրաժեշտ ենք համարում ուղղել։ Չէ գրված Ա. Տ. Աֆրիկեաններից—100 ր., եւ Ա. Ս. Մուրադեանից 25 ր., եղբ. Խալաթեանցներ գրվելու փոխարէն գրված է Խաչատուրեան, և գո. մարն է 1699 ր., տըպված է 1690 ր.։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

18 փետրվարի

ՏՕԿԻՕ։ Երկիւղ են կրում, որ Կուրոպատկին վերջապահային ճակատամարտ կը տայ և յետ կը նահանջէ, բայց եապօնացիները աշխատում են ստիպել նրան ընդհանուր ճակատամարտ տալու։ Եապօնացիների ձեռքով Սէյկաօյօն գրաւելու ժամանակից ռուսները կենդրոնանում են հիւսիս-արևմուտք, նոյնպէս և գործունէութիւն են ցոյց տալիս Խատայսանի և Կօնգէպայի մօտ, պատրաստվելով դիմադրութիւն ցոյց տալու թիկնակողմը անցնելու շարժմանը։—Սպասում են, որ սառուցը Հեռօխէի վրա կը շարժվի մօտ մարտի 7-ին։ Ռուսները Մուկդէնում կալանաւորեցին հեռագրատան 12 պաշտօնեաների մեղադրելով նրանց եապօնացիներին տեղեկութիւններ տալու մէջ։ Կօրէայում գտնվող ռուսները գրաւած ունին զօրեղ դիրքեր Տիւմէն գետի հիւսիսային ափի վրա։—Եապօնացի խաղաղ բնակիչները ստիպված են հեռանալ Սիօնչիօնից, կօզակների վատ վարվելու պատճառով։—Շախէից այսօր ստացված տեղեկութիւնների համեմատ հաղորդում են, որ եապօնական ձախ թևը նոյնպէս առաջ շարժվեց և գրաւեց ռուսական դիրքը։ Եապօնական աջ թևը 22 մղոն առաջ շարժվեց։ Փետրվարի լոյս 16-ի գիշերը երկաթուղիական գծի վրա տեղի ունեցած կռւի մէջ եապօնացիները կորցրին 50 մարդ։ Եապօնական զօրքը հազարաւոր ձեռքի ռումբեր ունի, որոնց օգնութեամբ զօրքերը ստիպում են հակառակորդին մաքրել խրամատները։ Բոլորը նշանաւոր տեղեկութիւնների են սպասում շատ քիչ ժամանակից յետոյ և կատարելապէս հաւատացած են առաջիկայ ճակատամարտի հետևանքի մէջ, որը անհամեմատաբար աւելի նշանաւոր կը լինի պատերազմի ամբողջ ընթացքի ժամանակ։—Նոր փոխառութիւնը մեծ աջողութիւն ունեցաւ։ Տօկիօում բացված ստորագրութիւնը միայնակ արդէն ծածկում է գումարը

ԼՕՆԴՕՆ։ Համայնքերի ժողով։ Զայնատուութիւնից յետոյ, որի ժամանակ կառավարութիւնը ստացաւ միայն 26 ձայնի մեծամասնութիւն, արտասանվեցին մի շարք յուզված ճառեր, անողորմ քննադատութեան ենթարկելով կառավարութիւնը։ Բալֆուր վերջի վերջոյ առարկեց, որ եթէ համայնքների ժողովի կարծիքով այժմեան կառավարութիւնը աւելորդ է՝ այն ժամանակ ճանապարհներ կան նրան հեռացնելու համար, բայց անձամբ ինքը և կառավարութիւնը իրանց պաշտօնը կը թողնեն այն ժամանակ, երբ ձայնատուութեան միջոցով իրական պարտութիւն կը կրեն։ Բալֆուրի ճառից յետոյ տեղի ունեցաւ դիմադրական կուսակցութեան առաջարկութեան ձայնատուութիւնը նիստի ժամանակաւոր փակման մասին, որը մերժվեց միմիայն կառավարչական 20 ձայնի մեծամասնութեամբ։ Համայնքների ժողովում յուզմունք է տիրում կաբինէտի պարտութեան մեծացող վտանգի պատճառով։

ԿՕԲԷ։ Ֆրանսիայի մտադրութեան առիթով նոր նաւահանգիստներ կառուցանել Հնդկա-Չինաստանում, եապօնական լրագիրները երկիւղ են յայտնում, որ Ֆրանսիան աւելի յարձակողական մտադրութիւններ ունի հարաւային Չինաստանի, Ֆօրմօզայի և Պէսկադօրեան կղզիների վերաբերմամբ, քան հոգ է տանում իր կօլօնիաների պաշտպանութեան մասին։ Եապօնիայի փառասիրական ձգտումները ցոյց տալով՝ կամենում են ծածկել Ֆրանսիայի նոյնանման ձգտումները։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Գեներալ-ադիւտանտ Կուրոպատկինի հեռագիրը Նորին Կայսերական Մեծութեան Անունով. 1) Փետրվարի 16-ից. «Այսօր առաւօտեանից եապօնացիները յարձակում են գործում մեր դիրքի վրա Ուբէնէպուզա գիւղի մօտ և նրա աջ թևի վրա։ Մեր զօրաբաժինը պահպանում է իր դիրքերը։ Կուդեազա գիւղի մօտ գտնվող դիրքի վրա գիշերը հանգիստ անցաւ։ Առաւօտից կռիւը նորից սկսւեց, սակայն հետևանքների մասին զեկուցումներ դեռ ևս չեն ստացված։ Երէկ գրաւած Տունխօլինեան լեռնանցքում երեկվայ երեկոյեանից շարունակվում էր կռիւը հակառակորդի հետ, որը յարձակում գործեց աջ թևի վրա. և ապա այսօր մեր զօրաբաժինը արշաւեց Տօմագուշանի վրա։ Գաօտուլինեան դիրքերի վրա ցերեկվայ մօտ 3 ժամին մենք յետ խլեցինք առաւօտեան մեր թողած ամրութիւններից մէկը։ Եապօնական բատարէան սկսեց թափել ամրութեան վրա շիմօզներ և շրապնէլ, բայց մեր բատարէան ստիպեց եապօնականին լռել։ Կանդօլիսան գիւղի ուղղութեամբ հակառակորդը նոյնպէս ռմբակոծում էր մեր դիրքերը։ Երրորդ և երկրորդ բանակի ամբողջ ճակատի վրա այսօր շարունակվում էր արտիլերիական բուռն հրաձգութիւն։ Մանաւանդ սաստիկ էին ռմբակոծվում Նօվգօրօդեան և Պուտիլօվեան լեռնագագաթները։ Երեկոյեան մօտ երևան է հանված արշաւանք Խունխէ գետի հովտով, նոյնպէս և Հեռօխէ գետի հովտով դէպի հիւսիս։ Վերոգրեալի մասին ամենահպատակօրէն զեկուցանում եմ Ձեր Կայսերական Մեծութեանը»։ 2) Ներկայ տարվայ փետրվարի 17-ից. «Մեր զօրաբաժինը Ուբէնէպուզա գիւղի մօտ դիրքի վրա յամառ կռւից յետոյ պահպանեց իր դիրքերը։ Սպանվեց ընդհանուր շտաբի առաջապահ զօրքի հրամանատարի պաշտօնակատար փոխ-գնդապետ Մօժէյկօ։ Մեր զօրաբաժնի աջ թևի վրա Կուդեազա գիւղի մօտ եապօնացիները երէկ եռանդով յարձակում գործեցին, բայց յետ մղվեցին ահագին կորուստներով։ Ձախ թևի դէմ եապօնական մի վաշտ ոչնչացրվեց մեր խաչաձև կրակով։ Կօմագուշանա գիւղի մօտի բարձրութիւնը, որ տիրում է ամբողջ շրջապատին գիշերվայ ընթացքում մի քանի անգամ ձեռքից ձեռք անցաւ և յամառ կռւից յետոյ վերջնականապէս մեր ձեռքում մնաց։ Գաօտուլինեան դիրքի վրա, գլխաւորապէս նրա աջ թևի կողմում, եապօնացիներն այսօր առաւօտվանից շարունակում են մեծ ույժերով յարձակումը։ Կանդօլիսան գիւղի մօտ մեր դիրքերի դիմացը մեր զօրամասը կապիտան Պօգրէբնեակօվի ընդհանուր հրամանատարութեան տակ գիշերվայ ժամը 3-ին դուրս մղեց եապօնացիներին բացառապէս սուիններով։ Ժամը 4-ին եապօնացիներն առաջ շարժվեցին, բայց յետ մղվեցին։ Այսօր առաւօտեան ժամը 7-ից եապօնացիներն սկսեցին առաջ արշաւել՝ Պուտիլօվեան բլրի վրա, որի վրա թափում են ուժեղ թնդանօթային կրակ։ Գեներալ Պուտիլօվը զեկուցեց, որ առաջին գրոհն արդէն յետ է մղված։ Թնդանօթային կրակից երէկ մեր կորուստներն աննշան են։ Թշնամու շարժումը շարունակվում էր Հեռօխէ հովտում, բայց միջոցներ են ձեռք առնված այդ կողմից արգելելու թշնամուն մեր թիկունքն անցնելը»։

ԿՐԵՄԵՆՉՈՒԳ, 18 փետրվարի։ Ծխախոտի գործարանների տէրերի խորհուրդը, բանուորների և գործարանական վերատեսչութեան հետ խորհրդակցելով՝ համաձայնութեան եկան։ Բանուորական օրը $9^1/_2$ ժամ պէտք է լինի և օրավարձն աւելանայ 20% ով։

ԼՕԴԶ, 18 փետրվարի։ Այստեղ մասնաւոր բանկերը բաւարարութիւն տուին ծառայողներին նրանց նիւթական դրութիւնը լաւացնելու տեսակէտից։

ԼՕՆԴՕՆ, 18 փետրվարի։ Պաշտօնապէս հաղորդում են, որ Եապօնիան մտադիր է նորից ստորագրութիւն բաց անելու 10,000,000 ֆունտ ստէրլինգ ներքին փոխառութեան։—1905—1906 թւի ծովային բիւջէտը կազմում է 33,388 ֆունտ ստէրլինգ։ Պէտք է հիմնել գաղտնի կօմիտէտներ, որոնք նպատակն ծովային բաժնի դիրեկտօրներին։ Կօմիտէտն աշխատելու է 15 անդամներով։ Նրա հաշիւները չեն հրատարակվելու։ Շինվելու են 2 տեսակ հականականաւեր։

ՊԱՐԻԶ։ Շվէդ Նօրվէգիայի թագաւորը գահից պաշտօնապէս հրաժարվելուց յետոյ, կը տեղափոխվի Հռօմ, ուր կը զբաղվի հնագիտութեան և պատմութեան ուսումնասիրութիւնով։

ՎԻԷՆՆԱ, 18 փետրվարի։ Սպանիական թագաւորը Բուդապէշտ կը ժամանէ յունիսի կէսին։—Փետրվարի 18-ին կայսրի մօտ Վիէննա են հրաւիրված քաղաքական գործիչներից 16 հոգի։ Ընդունելութիւններն սկսվելու են շաբաթ օրը։ Հրաւիրվածների մէջ կան բոլոր ազգութիւններից մարդիկ։

ԱԹԷՆՔ, 18 փետրվարի։ Յունաստանը եռանդագին սկսել է զինվել, վախենալով Բալկանեան թերակղզու վրա հնարաւոր բարդութիւններից։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ. Պաշտօնապէս։ Ներքին գործերի նախարարի անունով տուած ռեսկրիպտ. «Ալեքսանդր Գրիգորիևիչ։ Հաւատարիմ մնալով ռուսական ժողովրդի հնաւանդ սովորութեանը՝ Գահին մատուցանելու իրենց զգացմունքների արտայայտութիւնները հայրենիքի կրած վշտերի և ուրախութիւնների օրերին, ազնուական և զեմստվային ժողովները, վաճառականական, քաղաքային և գիւղական հասարակութիւնները Ռուսաց երկրի ամեն ծայրերից բազմաթիւ շնորհաւորութիւններ մատուցեցին Գահաժառանգ Ցեսարևիչի ծննդեան ուրախալի առիթով և պատրաստակամութիւն յայտնեցին զոհել իրանց գոյքը պատերազմը աջող վերջացնելու համար և իրանց բոլոր ույժերը նուիրել պետական կարգի կատարելագործման մէջ Ինձ աջակցելու համար։ Նորին Մեծութեան Կայսրուհու և Իմ կողմից պատուիրում եմ ձեզ հաղորդել՝ Ինձ բարեմաղթութիւններով դիմած ժողովներին և հասարակութիւններին Մեր սրտաբուխ շնորհակալութիւնը նրանց արտայայտած՝ հաւատարիմ հպատակութեան զգացմունքների համար, որոնք Մեր ապրած ծանր ժամանակում մանաւանդ մխիթարական են Մեզ համար. քանի որ այդ դիմումների մէջ յայտնած պատրաստակամութիւնը՝ գալ ըստ Մեր կոչի աջակցելու Մեր ազդարարած բարենորոգումների աջող իրագործմանը՝ լիովին համապատասխանում է Մեր ցանկութեանը, որ է կառավարութիւնն և հասարակական հասուն ույժերը ձեռք ձեռքի տուած աշխատել՝ ժողովրդի բարօրութեանն ուղղված Մեր մտադրութիւնները իրագործված տեսնելու համար։ Յաջորդաբար շարունակելով Իմ Պսակակիր Նախորդների արքայական գործը՝ Ռուսաց Երկրի գումարումն ու կարգաւորումը, Ես մտադիր եմ այսուհետև Աստուծոյ օգնութեամբ արժանաւորագոյն, ժողովրդի վստահութեամբ լիազօրված, ազգաբնակութեան կողմից ընտրված մարդկանց մասնակից անել օրէնսդրական նախագծերի նախնական մշակմանն ու քննութեանը։ Աչքի առաջ ունենալով Մեր ընդարձակ հայրենիքի առանձին պայմանները, նրա ազգաբնակութեան բազմացեղ լինելը և քաղաքակրթութեան թոյլ զարգացումը նրա մի քանի մասերում, Ռուսաց Թագաւորները Իրենց իմաստութեամբ միշտ շնորհել են հասունացած պահանջներից կախում ունեցող, անհրաժեշտ բարենորոգութիւնները միայն որոշ յաջորդական կարգով և շրջանկատութեամբ, որը անքակտելի է պահում և ապահովում է անցեալի հետ եղած ամուր պատմական կապը. իբրև այդ բարենորոգութիւնների հաստատութեան և անսասանութեան գրաւականը ապագայում,—և այժմ, ձեռնամուխ լինելով այս բարենորոգութեանը, Ես հաւատացած եմ, որ տեղական պահանջների գիտութիւնը, կենսական փորձառութիւնը և լաւագոյն ընտրած մարդկանց խոհեմ ճշմարտասէր խօսքը բեղմնաւոր կանեն օրէնսդրական աշխատութիւնները՝ ժողովրդի իսկական օգտին, բայց միաժամանակ նախատեսնում եմ թէ որչափ բարդ է և ծանր այդ բարենորոգութիւնը իրականացնել անսասան պահպանելով կայսրութեան հիմնական օրէնքները, ուստի, լաւ գիտենալով ձեր բազմամեայ վարչական փորձառութիւնն ու գնահատելով ձեր բնաւորութեան անդորր վստահութիւնը, Ես բարւոք եմ համարում հիմնել ձեր նախագահութեամբ առանձին խորհուրդ՝ միջոցներ գտնելու այս Իմ կամքը իրագործելու համար։ Թող Աստուած օրհնէ այս Իմ բարի նախաձեռնութիւնը և թող աջակից լինի ձեզ ի կատար ածելու այս՝ Ինձ յանձնված ժողովրդի օգտին։ Մնամ դէպի ձեզ անփոփոխ բարեհաճ»։ Իսկականի վրա Նորին Մեծութեան Սեփական ձեռքով ստորագրված է.

«ՆԻԿՕԼԱՅ»․ 1905 թւի փետրվարի 18-ին. Ցարսկօէ Սելօ։

19 փետրվարի։

ՄՕՍԿՎԱ, 18 փետ.։ Նահանգական զեմստվօի ժողովը վճռեց հաստատել երկու հատ 1000 րուբլանոց մրցանակները Շնայդերի անունով՝ բարձրագոյն մաթեմատիքան կրակի դէմ ապահովագրութեան գործի մէջ գործադրելու և ապահովագրողների ու ապահովագրվողների միջև իրաւական յարաբերութիւնների մասին լաւագոյն աշխատութիւնների համար։—Գեներալ Գօրբատօվսկին պատմում է, որ Պօրտ-Արթուրում պաշարման սկզբում 42000 զօրք կար, իսկ վերջում միայն 10,000 հոգի կար զէնքի տակ. շատերը լնդացաւով հիւանդ էին և հազիւ ոտի էին կանգնում։ Պօրտ-Արթուրի ամրութիւնները դեռ վերջացած չէին. ստիպված էին աշխատել պաշարման ժամանակ։ Եապօնացիները կրակում էին անընդհատ։ Լուռ ժամերը նախազգուշակում էին յարձակում։ Սեպտեմբերին զօրքերն սկսեցին ձիու միս ուտել։ Որքան աւելի սեղմվում էր պաշարման օղակը, այնքան աւելի դժուարանում էր բերդապահների վիճակը։ Վերջապէս եապօնացիները, Դալնիից գեղեցիկ կերպով օգտվելու շնորհով, աջողվեց մօտեցնել 11 դիւյմանոց թնդանօթները։ Այդ թնդանօթներն առաջին անգամ են գործադրվում ցամաքային պատերազմում։ Մեր ամրութիւնները չը կարողացան դիմանալ նրանց։ Գիշերները զինւորները վերաշինում էին փլասված առաջաւոր դիրքերը։ Գեներալները և օֆիցերներն ուզում էին բաղդակից լինել զինւորներին և գնալ Եապօնիա, բայց իմացան, որ այնտեղ նրանց կը բաժանեն իրանց զօրամասերից, այդ պատճառով էլ Ռուսաստան վերադարձան։

ԲԵՐԼԻՆ։ Ադմիրալ Շպաուն Վիէննայում լրագիրների թղթակիցներին ասաց, թէ Գուլլի յանձնաժողովը դատարան չէր և վճիռ չը կայացրեց, այլ միայն իր կարծիքն յայտնեց, թէ Րօժեստվենսկին կատարեալ հիմք ունէր կասկածելու ծպտված ականնաւերից։—Կայսրի առանձին ցանկութեամբ Տաուեր, Ամերիկայի դեսպանը Բերլինում՝ հրաւիրված է մասնակից լինելու կիւլի հանդէսներին։ Այս հրաւէրը համարվում է կայսրի բարեկամական զգացմունքների նշան դէպի Ամերիկան։—Րէյխսրատ կը մտցնվի նոր պահանջ՝ 55 միլիօն նշանակելու պատերազմական ծախսերի համար աֆրիկական արշաւանքի համար։

ՏՕԿԻՕ։ Ռուսական ձախ թևի սարսափելի ռմբակոծումը շարունակվում էր փետրվարի 16-ին։ Եապօնացիները գործ էին դնում լայնաբերան թնդանօթներ։ Գեներալ Նօգի օժանդակեց Օկուի բանակին, որ փորձում էր կըտրել ռուսների հաղորդակցութեան գիծը։ Անխուսափելի է դարհուրելի կռիւ կարճ ժամանակամիջոցում։

ՏՕԿԻՕ, 18 փետրվարի։ Պաշտօնապէս։ Շէնչէնում եապօնացիների դէմ գործող ռուսական զօրաբաժինը ըստ երևոյթին հետհետէ զօրեղանում է Բէնսիխուի ուղղութեամբ։ Եապօնացիները գրաւեցին դիրքերը Կաօտուլինեան լեռնանցքից և Զանկօուից դէպի արևելք։ Ռուսական զօրաբաժինը, որ ճակատով կանգնած Վայտօշանի մօտ, աննշան յարձակումներ գործեց։ Խունխէ գետի ձախ ափին ընդարձակ հակա-յարձակումը յետ է մղված։ Ռուսները Զանտայում և Շուֆատայում արդէն ստիպված էին յետ նահանջել։ Երեկվայ օրից սկսած եապօնացիները ռմբակոծում են ամբողջ ռուսաց ճակատը ծանր թնդանօթներով։

ԼՕՆԴՕՆ։ Փետրվարի 18-ին։ Լորդերի ժողով։ Տեղի ունէին Անգլիայի վերաբերմամբ հետաքրքրական վիճաբանութիւններ մամուլի ազատութիւն սահմանափակելու մասին։ Նրանք շատ ակադէմիական բնաւորութիւն էին կրում և ոչ մի հետևանքի չը յանգան։ Հիւսիսային ծովում՝ Հուլլի ձկնորսներին պատահած արկածի առիթով՝ Էլբօրօ ժողովի ուշադրութիւնը հրաւիրեց այն վտանգաւոր հետևանքների վրա, որ կարող էր ունենալ տեղեկութիւնների տարածումը պատերազմի սկզբից մի քանի ժամ առաջ. նա առաջարկեց ծովակալութեան առաջին լորդին օրինական միջոցներով դադարեցնել տեղեկութիւնների հրատարակութիւնը այսպիսի հանգամանքներում։ Սելբօրն, որ նշանակված է նահանգապետ հարաւային Աֆրիկայում, ենթադրում է, որ վտանգը չափազանցացրած է. նա հնարաւոր չէ համարում փոխել օրէնքը այնպէս, որ արգելք դրվի վըստակար տեղեկութիւնների տարածմանը, թէև, ուղել է, Եապօնիան այնպիսի աջողութիւն չէր ունենայ, եթէ զրկված լինէր տեղեկութիւնների տարածման առաջն առնելու հնարաւորութիւնից։

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՈՐՍԱՆ

11 փետրվարի

Բորսայի դիսկօնտը	5¼—6¾ %	»
Պետական 4% ռենտան	89¾ —	»
I Խաղար. տոմսերը	393— —	»
II » »	323— —	»
III » »	269¼ —	»
Թիֆլիսի քաղաք. Կրեդիտ. Ընկ.	— — —	»
Բագուի » » »	— — —	»
Թիֆլիսի հող. բանկի 5%	— — —	»
» » » 4½%	— — —	»
Բագուի Նաւթ. Ընկ.	401— —	»
Կասպիական Ընկ.	4925— —	»
Մանթաշեան և Ընկ.	215— —	»
Նօբէլի և ընկ.	10000— —	»

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Մ. ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ

նախկին օրդինատոր Մոսկվայի համալսարանի կլինիկայի

Ընդունում է յատկապէս միզանցքասեռական, սիֆիլիսի և կաշու հիւանդութիւններ ունեցողներին: Ընդունելութիւնն ամէն օր՝ 10—11 ժամին առաւօտեան և 6—8 ժամին երեկոյեան: Ռտիշչևսկի փող. № 1, «պօժարնի կոմանդի» դիմացը. տելեֆօն № 11. (տ. օ.) 1—10

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Ձեռնարկութեամբ Կայսերական թատրոնների արտիստ Լ. Դ. Դոնսկոյի

Այսօր, կիրակի, փետրվարի 20-ին, երկու ներկայացում. ցերեկվայ՝ մասնակցութեամբ տ.տ. Դաւտրեևայ-Պօկասովսկայի, Տօմկեվիչի, Միխայլովայի, Բունակովայի, Խարիտոնովայի. պ.պ. Սեկաչինսկու, Կօմարովի, Դեմեանենկօի, Սպերանսկու, Բագրովի, Զալինսկու և Մուրատովի:

Պարերը կը դնէ բալէտմէյստր Ե. Ի. Զիօվասսի. Պրիմա-բալերինա Ե. Ս. Լենչևսկայա:

Կը ներկայացվի

«ՊԻԿՕՎԱՅԱ ԴԱՄԱ»

5 գործ. երաժշտ. Չայկօվսկու:

Սկիզբը ցերեկվայ 12½ ժամին:

Գիշերվայ ներկայացում. կը ներկայացվի M-llե- ՆԻՏՈՒՇ, կօմբ. օպերա 4 գործ. երաժ. Գերվէի:

Սկիզբն է երեկոյեան 8 ժամին:

Վաղը, երկուշաբթի, փետրվարի 21-ին Բագուի վնասված հայերի օգտին՝ կը ներկայացվի Չայկօվսկու ԵՒԳԵՆԻՅ ՕՆԷԳԻՆ, օպերա 3 գործ. 7 պատկ. երաժ: Չայկօվսկու: Երեքշաբթի, փետրվարի 22-ին, գլխաւոր ռէժիսէօր Գեցեվիչի բենեֆիսին կը ներկայացվի «ՆԵՐՕՆ»: Չորեքշաբթի, փետրվարի 23 ին, բենեֆիս Ա. Եա. Պօրուբանովի. կը ներկայացվի ՄԵՖԻՍՏՕՖԵԼ, օպերա, 2 գործ.

Լուսանկար պատկերներ

Բաքւայ ջոհերի հոգեհանգիստներ և մաղթանք ի նշան ազգերի հաշտութեան կատարած Թիֆլիսի հայոց մայր եկեղեցու և առաջնորդարանի առաջ 13—14 փետրվարի 1905 թ.

4 ՏԵՍԱԿ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՀԱՏԸ 50 ԿՈՊ.

որոնց գումարի 20% որոշված է Բաքւայ աղէտին «Մշակի» միջոցով: Դիմել կանխիկ վճարով, Тифлисъ Базарная, 22. фотот. С. Согомоняна.

չ. ու. կ. 1—5

Գուտտենբէրգ

Գրախանութում

վաճառվում են հետևեալ գրքերը.

«Հայ հեղինակներ», Գրիգոր Վանցեանի 1 ր.
«Պարթևները Պարսկաստանում» և նրանց յարաբերութիւնները հայոց հետ (250 Քրիստոսից առաջ—226 Քրիստոսից յետոյ), Քաջամեանի 35 կ.:
«Ոսկի քարեկամ հայ ընտանեաց», (Էփիմվերդի) Գ. քահ. Մանդակունու 5 ր.:
«Հազար երանի», հեղինակութիւն Ռ. Պատկանեանի, երաժշտութիւն Յ. Պարոնեանի (դաշնամուրի համար) 60 կ.:
«Հայոց հին ճարտարապետութեան» նշմարներ լուսանկարներ և գծանկար., Գրիմմի 1 ր.:
«Ստեփաննոսի Սիւնեաց եպիսկոպոսի» պատմութիւն Տանն Սիսական, ի լոյս ընծայեաց Մ. Էմին, 3 ր.:
«Ակնարկներ Ուտիացի և Մահմեդական հայերի մասին», Ղ. քահ. Յովսէփեանի 40 կ.:
«Բառարան հայ կենսագրութեանց» (հայագէտներով) 45 պատկերներով, Հ. Տէր-Աստվածատրեանցի 70 կ.:
«Հայթա-Ֆերատ», Սէյլանի (մի անցք) 40 կ.:

Լոյս է տեսել Գրախանութի յաւելուած:

Գրացուցակը ցանկացողներին ուղարկվում է ձրի:

Դիմել՝ Тифлисъ, книжный магазинъ «Гуттенбергъ», Г. Галустяну 1—2

Ձուտ արդիւնքի 20% յատկացրած է Բագուի աղէտի զոհերին:

ԹԻՖԼԻՍԻ ԺՈՂՈՎԱՐԱՆ

Կիրակի, փետրվարի 20-ին,

Թիֆլիսի ժողովարանի սիրողների խումբը ի նպաստ խմբի ռէժիսօր

Գ. Վ. ՄԻՐԱՂԵԱՆՑԻ

կը ներկայացնէ առաջին անգամ հայ բեմի վրա

«ՍԻԲԻՐԱԿԱՆ»

Կօմ. 4 գործ. հեղ. Ա. Յագարելու, Թարգ. Գ. Միրաղեանցի.

Մասնակցում են՝ տ.տ. Մամուլեան, Տէր-Գրիգորեան, օր.օր. Բէգլիջանեան, Բուչուկուրի, պ.պ. Միրաղեան, Տէր-Գրիգորեան, Վանշէր, Զիլխաչօյեան, Ղուշչեան:

Տեղերի գինը 3 ր, մինչև 50 կ.

Սկիզբը ճիշդ ժամը 8½-ին երեկոյեան:

Մուտքը ազատ է ամենքի համար:

Ռէժիսօր՝ Գ. Միրաղեան

Ձուտ արդիւնքի 20% յատկացրած է Բագուի աղէտի զոհերին:

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ

Գ. Ա. ՂԱԽՎԵՐԴԵԱՆ

Մասնագէտ միզային և սիֆիլիտիքական հիւանդութիւնների,—ընդունում է հիւանդներին առաւօտեան 12 ժ.—1 ժ. երեկոյեան՝ 6 ժ.—9 ժ.: Կուկիա, Սեմեօնովսկայեա փ. № 20. (ո, կ. ե.) 10—30

Բժիշկ Ա. Մխիթարեանց

Ընդունում է մասնաւորապէս սիֆիլիս, մորթու և վեներական ախտ ունեցող հիւանդներ ամենայն օր, առաւօտ. 12—2. երեկոյեան 6—8 Մեծ Վանքի փողոց, տուն Կուզանօնի, դեղատան կից: (տ. օ.) 20—80

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ

Բ. Նաւասարդեան

տեղափոխվելով Թիֆլիսից ՌՈՍՏՕՎ Հիւանդներին ընդունում է 11—12 ժ. առ. և 7—8 ժ. երեկոյեան:

Б. Садовая, 136, д. Бакалова. 81—100
(ո. կ. ե. հ.)

Վաճառվում է Մելք. Եսայեանի

ԵՐԱԶ

(պատկեր Բալախանու կեանքից)

Գինը 3 կոպ.

(տ. օ.) 1—5

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ

Ուպրավան յայտարարում է, որ ինքը նշանակում է աճուրդ կապալով տալու համար քարի, խառատի, տան ծածկի և տաղձագործի աշխատանքներ, կամ առանձին կամ միասին, Մ. Յ. Արամեանցի անունով Հալաբարում շինվող հիւանդանոցի վերաբերութեամբ: Տեխնիկական պայմանները, պայմանագրութիւնը, հաշւեկշիռը և գծվածքները կարելի է տեսնել քաղաքային վարչութեան կառուցման բաժնում ամեն օր ցերեկվայ ժամը 11—3-ը:

Գրաւոր յայտարարութիւնները փակ ծրարներում և գրաւականը ներմուծելու ստացագիրը պէտք է ներկայացվեն կնքված ծրարներով այս տարվայ մարտի 3-ի ցերեկվայ ժամը 1-ից ոչ ուշ:

Միքայէլեան փողոցի վրա Սլեվինսկու տանը № 81 բացվում է մարտի 1 ից

ԿԱԽԵՏԻ ԽԱՂՈՂԻՑ ՇԻՆԱԾ ԳԻՆԻՆԵՐԻ

Վաճառք, Գուրջուանի, Ախտալու, Մուկուզանի և Ցինօնդալի իշխան Գ. Ա. Անդրօնիկօվի, բացառապէս սեփական այգիներից 1—3
(կ. հ.)

Տնային Բժշկարան

կազմեց ակադեմիկ Ի. Ր. Թարխանով, հայերէն Թարգ. բժ. Գ. Ս. Բաբեանի խմբագրութեամբ և յաւելուածներով, մ. ա. Իննախօսութիւն և անդամակազմութիւն 104 պատ. գինը 1 ր., մ. բ. Վարակիչ հիւանդութիւններ, ներքին, կաշու և վեներային, գեղարան և բառարան 1903 թ. գ. 1 ր. 60 կ.: Գումարով գնողներին և հաստատութիւններին զիջումն կը լինի: Դիմել Въ Тифлисъ, Центральной книжной торговлѣ. (կ.) 25—25

Հ Ր Ա Ւ Է Ր

Փետրվարի 20-ին, կիրակի ժամը 10-ին, առաւօտուն Նորաշէնի ս. Աստուածածնի եկեղեցում լինելու է երկրորդ անգամ ծխական ժողով՝ նոր երեցփոխ ընտրելու. ուստի սրանով հրաւիրում եմ ծխականներին ներկայ լինել յիշեալ եկեղեցում ընտրութեանը մասնակցելու:

Փոխծակալ Թիֆլիսի առաջին մասի՝
Գրիգոր աւագ քահ. Մանդակունի

(շ. կ.) 2—2

Լոյս է տեսել և վաճառվում է

ԽԱԺԱԿ

«ՀԱՐԿԵՐԸ ՏԱՃԿԱՍՏԱՆՈՒՄ»

Գինն է 40 կոպէկ

Դիմել Թիֆլիս—«Գուտտենբէրգ» գրախանութը: Առնուազը 5 հատ ցանկացողը կարող է դիմել հեղինակին, «Մշակ»-ի խմբագրութիւն: (շ. կ. չ.)

1000

Հայ գործիչների նկարներով ԲԱՑ ԲԱՄԱԿՆերի արժէքը յատկացված է յօգուտ Բագուի վայրագութիւնների զոհ գնացած թշուառ ընտանիքների օգտին: Ստացված գումարները ցուցակով կը յանձնվեն «Մշակի» խմբագրութեան.

Դիմել. «Централь-Постъ-Картъ» М. Гнуни, Михайловская 38. կ. չ. ո. 4—10

Ալէքսանդրոպոլի փոխադարձ վարկային ընկերութեան վարչութիւնը յայտնում է, որ համաձայն կանօնադրութեան՝ ֆինանսների պ. մինիստրից հաստատված 30 սեպտեմբերի 1904 թիւ և հրատարակված կառավարութեան օրէնսդրութեանց և կարգադրութեանց հաւաքածուի մէջ 10-ին դեկտեմբերի 1904 թ. № 51 (Собраніе узаконеній и распоряжен. правительства) Ալէքսանդրօպոլում, սոյն փետրվարի 20 ին նշանակված է տեղական փոխադարձ վարկային ընկերութեան գործողութեանց բացումը:

(չ. ու. կ.) 3—3

Երևան քաղաքի ս. Կաթուղիկէ Աստուածածին եկեղեցու համար հարկաւոր է մի դպրոցաւարտ կամ ճեմարանաւարտ քահանայացու աջող ձայնով. ցանկացողները պիտի դիմեն մինչև մարտի 5 ը նոյն եկեղեցու երեցփոխ՝ Սամսոն Ղարաղաշեանցին:

ե. հ. շ. Երեցփոխ Ս. Ղարաղաշեան

III տարի, ներկ. № 14. № 85.

ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻՔԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Արտիստական ընկերութեան թատրոնում

Երկուշաբթի, փետրվարի 21-ին

ի նպաստ պ. ՏԷՏ-ԴԱՒԹԵԱՆԻ

Հայոց դրամատիքական ընկերութեան խումբը

կը ներկայացնէ

ԷԼԻ ՄԷԿ ԶՈՀ

կօմ. 5 գործ. հեղ. Սունդուկեանցի:

Մասնակցում են. Տ.տ. Մայուրեան, Մելիքեան, Վարդուհի. Նոնիկեան, պ.պ. Աբէլեան, Աւետեան, Զարիֆեան, Մամիկոնեան, Միրաղեան և ուրիշները:

Սկիզբն է ժամը 8-ին երեկոյեան:

Տեղերի գները բենեֆիսային են:

Ռէժիսեօր՝ Յ. Աբէլեան

Հերթապահ անդամ վարչութեան՝

2—2 Գ. Ծուրենեան

Լոյս տեսաւ Պետերբուրգում

ԼԵՒՈՆ ԽԱՆՍԱՆԱՄԵԱՆԻ

Զաքարեա Ջագեղու օրերը

պատմական վէպ (849—889 թ.)

Գինն է 1 րուբլի.

Դիմել հեղինակին Հին-Նախիջևանում: Շուտով կուղարկվի գրախանութներին՝ Թիֆլիսում Գուտտենբէրգին և Կենտրօնական գրավաճ., Երևանում «Արարատին»: 10—10

Պատահմամբ **ծախվում է** մի տուն, կազմված 9 բնակարաններից՝ 40 սենեակից, յարմարութիւններով, որ տալիս է տարեկան 2,000 ր.: Բանկի պարտքն է 17,000 ր., կանխիկ վճարելիք պարտքն է 5,000 ր.: Մօտիլօվեան փողոց, № 3 (Վէրայում) տուն Գունիայի: 1—3

ՀԱՅ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐ

Նրանց կեանքը և գործերը (Նմուշներով)

I Բանաւոր գրականութիւն. Գողթան երգեր, ժողովրդական երգեր, աշուղի երգեր, Սայաթ-Նովա:

II Գրականութիւն. Տառերի գիւտը (Սահակ, Մեսրոպ):

Գրականութիւնը V դարում. (Բիւզանդ, Ագաթանգեղոս, Եղիշէ, Խորենացի, Փարպեցի և այլն):

Հ. գրականութիւն արաբական շրջանում. Կաղանկատուացի, Յովհ. կաթղ. Թովմա Արծրունի, Ասողիկ. Լաստիվերտցի և այլն:

Հ. գրականութիւնն Ռուբինեանց օրով. Բանաստեղծութիւն, պատմագրութիւն և վարդապետական գրուածներ:

III Անկման շրջան. Քուչակ Նահապետ և երգերը:

IV Վերածնունդ. Մխիթարեաններ (Վենետկի և Վիեննայի), Ալիշան, Պէշիկթաշլեան, Դուրեան, Պ...ոնեան, Սրուանձտեան, Ծերենց և այլն:

Ռուսահայ բաժին. Աբովեան, Նազարեան, Նալբանդեան, Ռ. Պատկանեան, Շահազիզ, Պռօշեան, Գ. Բարխուդարեան, Սունդուկեան, Աղայեան, Րաֆֆի, Շիրվանզադէ, Մուրացան, Լէօ. Ահարոնեան, Պալասանեան, Երիցեան, Յ. Յովհաննիսեան, Ծատուրեան, Թումանեան, Իսահակեան, Շանթ և այլն:

Միջնակարգ դպրոցների համար կազմեց Գ. Վանցեան, գինն է 1 րուբլի, ճանապարհածախսով 1 րուբլի 30 կոպէկ:

Դիմել՝ Թիֆլիս. Коммерческое учил. Ванціанъ կամ Թիֆլիսի գրավաճառներին: 1—11

ԴԷՊՕ

ԱՌԱՋԻՆ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

„Եղբ. Յակոբջանեանցներ եւ Սարգսեանց"

Պատրաստի հագուստեղէնի խանութում (Միքայէլեան կամուրջ, Քամոյեանի տուն № 25—30) մշտական ստացվում են մեծ քանակութեամբ կանանց, տղամարդկանց և երեխաների համար ամենավերջին տարազով պատրաստած հագուստներ:

Գները չափաւոր են և առանց սակարկութեան: (տ. օ.) 22—100

Լ Ո Յ Ս Տ Ե Ս Ա Ւ

„Հայոց հին ճարտարապետութեան նշմարներ"

Գեղարուեստական հրատարակութեան առաջին տետրը՝

լ ո ւ ս ա ն կ ա ր ն ե ր և գ ծ ա ն կ ա ր ն ե ր.

Քաղաքային ճարտարապետութեան ճեմարանի պրօֆէսօր և ակադեմիկ

Գեր. Դ. Գրիմմի խմբագրութեամբ

կազմեցին և հրատարակեցին Լ. Եղիազարեանց և Ռուբ. Մարտիրոսեանց:

Այդ հրատարակութիւնը բաղկանալու է 10 տետրից—իւրաքանչիւրի մէջ 5 (in quarto) լուսանկար ու գծանկար Հայաստանի ճարտարապետական զանազան նշմարներից—համապատասխան բացատրութիւններով՝ հայերէն, ռուսերէն և ֆրանսերէն լեզուներով գրված:

Տ պ ա գ ր վ ո ւ մ է ս ա հ մ ա ն ա փ ա կ ք ա ն ա կ ո ւ թ ե ա մ բ:

Ընդունվում է բաժանորդագրութիւն հետևեալ պայմաններով. ամբողջ հրատարակութեան (10 տետրի) արժէքն է ճանապարհածախսով, միանուագ 12 րուբլի, իսկ մաս-մաս վճարելով 13 ր. Այս երկրորդ դէպքում պէտք է տալ կանխավճար 2 ր., ապա իւրաքանչիւր տետրը կուղարկվի 1 ր. 10 կ. վերադիր վճարով:

Այս հրատարակութեան հետ մօտիկից ծանօթանալ ցանկացողները կարող են ձեռք բերել ա տետրը Թիֆլիսի կենտրօնական գրավաճառանոցից, վճարելով 1 ր., որ բաժանորդագրութեան դէպքում հաշւի կառնվի:

Հետևեալ տետրները առանձին չեն վաճառվի: Բաժանորդագրութիւնը վերջանալուց յետոյ հրատարակութեան արժէքը զգալի չափով կը թանգանայ:

Դիմել. С.-Петербургъ, институтъ гражданскихъ инженеровъ, 2-я Рота Л. Егіазарянцу. 3—4
(կ)

ՄԷՏԱՔՍԻ ՍԵՐՄ

Եւրոպական սպիտակ, Բաղդադի տեսակի, Ֆ. Գ. Լ Ա Ս Կ Ա Ր Ի Դ Ի Ս Ի առևտրական տան, իսկական սպիտակ, Բաղդադի տեսակի, Թիֆլիսի շերամաբուծական կայարանի բանդերօլով և առանց նրան:

Ծ ա խ վ ո ւ մ է Թ ի ֆ լ ի ս ո ւ մ

Բ. Գ. Կրասնեանսկու գրասենեակում— Բարեատինսկի փող. № 8. 3—3
(կ. չ. կ.)